

LÄHESTYMISKIELLON MÄÄRÄÄMINEN JA SEN EDELLYTYKSET

- Opas poliisiopiskelijalle

Jussi Aho

11/2018

Tiivistelmä

Tekijä Jussi Aho	Tutkinto/kurssi ja opinnäytetyö/nimike Poliisi (AMK) AMK20163	
Julkaisun nimi Lähestymiskiellon määrääminen ja sen edellytykset - Opas poliisiopiskelijalle	Julkisuusaste Julkinen	
Ohjaajat ja opintoaine/opetustiimi Jenna Perkiökangas, VT, lehtori, yleisvalmiudet Satu Rantaeskola, VT, yliopettaja, yleisvalmiudet	Opinnäytetyön muoto Toiminnallinen opinnäytetyö	
Tiivistelmä <p>Tämän opinnäytetyön tarkoitus on parantaa poliisiopiskelijoiden tietoisuutta lähestymiskielloista ja samalla kasvattaa heidän ammattitaitoaan oppaan muodossa. Oppaaseen kerätty materiaali koostuu pääosin lähestymiskielloista säädetystä lainsäädännöstä sekä itse työharjoitteluni aikana oppimistani asioista.</p> <p>Opinnäytetyössä käsitellään lähestymiskieltoja sekä niihin liittyvää lainsäädäntöä. Tutkimuksen kohteena ovat erityisesti lähestymiskiellon lajit, lähestymiskiellon määräämisen edellytykset ja lähestymiskiellon sisältö sekä erilaiset tavat määrätä lähestymiskielto. Lähestymiskiellot ovat oleellinen osa myös miehistötason poliisien työtä ja tämän vuoksi on tärkeää, että opiskelijat sisäistävät muun muassa lähestymiskieltoihin liittyvät keskeiset käsitteet sekä ymmärtävät kiellon määräämisen poliisin näkökulmasta.</p> <p>Poliisiammattikorkeakoulun opintoihin sisältyy erittäin vähän lähestymiskieltoja koskevaa opetusta. Lähes jokainen työharjoittelun aloittanut koulun opiskelija tulee kuitenkin kohtaamaan harjoittelunsa aikana tilanteen, jossa lähestymiskiellon määräämisen edellytykset voivat olla olemassa.</p> <p>Opinnäytetyön produktina tuotettu opas tarjoaa työharjoittelun aloittaneelle poliisiopiskelijalle sellaiset tiedot, joiden avulla hän pääsee hyvin tilanteessa alkuun ja osaa tehdä tilanteen vaatimat jatkotoimenpiteet.</p>		
Sivumäärä 39 + 7 liitesivua	Tarkastuskuukausi ja vuosi 11/2018	Opinnäytetyökoodi (OPS) Amk2016ONT
Avainsanat lähestymiskielto, perheen sisäinen lähestymiskielto, väliaikainen lähestymiskielto, viran puolesta määrättävä lähestymiskielto		

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	3
1.1 Lähestymiskiellon määrittämisen taustaa.....	3
1.2 Lähestymiskiellon määrittämisen merkityksestä.....	3
1.3 Lähestymiskieltojen määrittämiseen liittyvät ongelmakohdat	4
2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS JA METODIT	7
2.1 Opinnäytetyön tavoitteet ja tutkimuskysymykset	7
2.2 Toiminnallinen opinnäytetyö	8
2.3 Tutkimusmenetelmät ja tutkimuksen toteuttaminen	8
2.4 Tutkimuksen rajaaminen ja käytetty lähdeaineisto	9
3 LÄHESTYMISKIELLON MÄÄRÄÄMISESTÄ.....	11
3.1 Lähestymiskiellon lajit ja edellytykset kiellon määrittämiselle	11
3.1.1 Lähestymiskiellon lajit	11
3.1.2 Perinteisen lähestymiskiellon tai perheen sisäisen lähestymiskiellon määrittämisen edellytykset.....	11
3.2 Määrittävän lähestymiskiellon sisältö.....	13
3.2.1 Perusmuotoisena määrätty perinteinen lähestymiskielto tai perheen sisäinen lähestymiskielto	13
3.2.2 Laajennettuna määrätty perinteinen lähestymiskielto tai perheen sisäinen lähestymiskielto	14
3.2.3 Perheen sisäisen lähestymiskiellon erityispiirteitä.....	15
3.3 Väliaikaisen lähestymiskiellon määrittäminen.....	16
3.4 Väliaikaisen lähestymiskiellon määrittäminen viran puolesta	16
4 LÄHESTYMISKIELTOPROSESSI	18
4.1 Poliisin rooli lähestymiskieltoasioissa ennen käräjäoikeutta.....	18
4.1.1 Lähestymiskieltoilanteiden huomioiminen hälytys- ja valvontasektorilla.....	18
4.1.2 Lähestymiskieltoasian tutkiminen ennen käräjäoikeutta.....	18
4.1.3 Väliaikaisen lähestymiskieltopäätöksen tekeminen.....	20
4.2 Lähestymiskieltoprosessi käräjäoikeudessa	20
4.2.1 Lähestymiskieltohakemuksen tekeminen.....	20
4.2.2 Lähestymiskieltoasian valmistelu käräjäoikeudessa	21
4.2.3 Poliisitutkintapyyntö osana lähestymiskieltoprosessia	22
4.2.4 Lähestymiskieltoasian pääkäsittely ja ratkaisu	22
4.2.5 Tuomiosta ilmoittaminen lähestymiskieltoasiassa.....	23
4.3 Poliisin rooli lähestymiskieltojen valvomisessa.....	26
4.3.1 Tuomiosta ilmoittaminen taholle, joka ei ole ollut läsnä pääkäsittelyssä	26
4.3.2 Lähestymiskiellon valvominen hälytys- ja valvontasektorilla	26
4.4 Seuraamukset lähestymiskiellon rikkomisesta.....	27
5 PRODUKTI LÄHESTYMISKIELLOSTA POLIISIOPISKELIJAN KÄYTTÖÖN	28

5.1	Produktin suunnittelu ja toteutus.....	28
5.2	Lähestymiskiello-oppaan testauttaminen.....	31
5.3	Produktin käyttöönotto ja levitys	33
6	JOHTOPÄÄTÖKSET JA OMAA POHDINTAA.....	35
	LÄHTEET	37
	LIITTEET	39

LYHENNELUETTELO

LähKL	Laki lähestymiskiellosta (4.12.1998/898)
RL	Rikoslaki (19.12.1889/39)
PoIL	Poliisilaki (22.7.2011/872)
PKL	Pakkokeinolaki (22.7.2011/806)
JulkL	Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (21.5.1999/621)
HE	Hallituksen esitykset
POV	Pidättämiseen oikeutettu virkamies

1 JOHDANTO

1.1 Lähestymiskiellon määräämisen taustaa

Lähestymiskiellolla pyritään parantamaan itsensä uhatuksi tuntevien henkilöiden, erityisesti entisen tai nykyisen puolisonsa tai asuinkumppaninsa taholta uhkaavaa väkivaltaa pelkäävien sekä aikuisten lastensa kiristämien iäkkäiden vanhempien oikeusturvaa (HE 41/1998, 8). Kyseisellä lainsäädännöllä pyritään näin ollen parantamaan sukupuolten ja ikäryhmien tasa-arvoa. Lisäksi lähestymiskiellolla voidaan suojata häirinnän kohteeksi joutuneita lapsia.

Lähestymiskieltoa voidaan tarvittaessa käyttää myös suojelemaan oikeudenkäynnissä kuulutavaa henkilöä, kuten todistajaa. (HE 41/1998, 8.) Näin ollen lähestymiskieltoa voi hakea myös sellaiselle henkilölle, jota hakija ei varsinaisesti entuudestaan tunne. Esimerkiksi rahalaitoksen edustaja voi hakea lähestymiskieltoa tilanteessa, jossa henkilö uhkaa tai häiritsee häntä sen vuoksi, että hän on tyytymätön rahalaitoksen edustajan tekemään päätökseen. (Nummela 2000-2003, 18.)

1.2 Lähestymiskiellon määräämisen merkityksestä

Lähestymiskiellon tärkein merkitys on siinä, että se luo ennakkollista turvaa itsensä uhatuksi tuntevalle henkilölle. Lähestymiskielto parantaa poliisin mahdollisuuksia puuttua entistä nopeammin sellaisiin häiriötilanteisiin, jotka saattavat johtaa väkivallan käyttöön. Tehokkaasti toimiva ja valvottu lähestymiskielto ehkäisee väkivaltarikoksia ja vähentää vaaravyöhykkeessä olevien uhrien turvattomuuden tunnetta. (HE 41/1998, 9.)

Lähestymiskieltoa voi hakea kuka tahansa henkilö, joka perustellusti tuntee itsensä toisen uhkaamaksi tai häiritsemäksi. Tyypillisimpiä tapauksia, joissa lähestymiskieltoa haetaan, ovat puolison väkivaltainen käytös, uhkailu sekä häirintä. (Rikosuhripäivystys 2014.) Lähestymiskiellon laji ja sisältö määräytyy kuitenkin sen mukaan, onko kieltoon määrättävä henkilö suojattavan henkilön nykyinen tai entinen puoliso eli siis asuvatko kieltoon määrättävä ja kiellon hakija vakituisesti samassa osoitteessa. Lähestymiskieltoa haetaan usein myös silloin, kun alkoholi- ja päihderiippuvaiset lapset tai lapsenlapset kiristävät väkivallan tai uhkauksen avulla iäkkäiltä vanhemmiltaan tai isovanhemmiltaan rahaa (Ropponen 1999, 33). Vaikka lähestymiskielto ei olisikaan akuutti ja välttämätön toimenpide, poliisin on hyvä

kartoittaa jokaisen yksittäistapauksen taustoja ja mahdollisuuksien mukaan mainita asiakkaalle lähestymiskiellosta ja sen tarjoamasta turvasta asiakkaalle.

Lähestymiskielto ei ole rangaistus vaan se on preventiivinen keino estää rikoksia. Lähestymiskiellon kaikkein tärkeimpänä hyötynä on katsottu olevan se, että poliisilla on mahdollisuus puuttua häiritsevään ja uhkaavaan käyttäytymiseen ja että poliisi voi katkaista uhriin kohdistuvan häirinnän ja väkivallan kierteen. Lainkäyttöasiana lähestymiskielto voidaan oikeudelliselta luonteeltaan rinnastaa esimerkiksi pakkokeinoihin ja matkustuskieltoon, vaikka lähestymiskiellon määrääminen ei edellytäkään, että olisi jo täytynyt tapahtua lähestymiskiellolla suojattavaan henkilöön kohdistunut rikos. Lähestymiskieltoasia eroaa riita- ja rikosasioista suurimmilta osin siinä, että riita- ja rikosasioiden käsittelyssä oikeussuojaa annetaan lähinnä takautuvasti. (Pennanen 2013, 9.)

1.3 Lähestymiskiellojen määräämiseen liittyvät ongelmakohdat

Lähestymiskielto saattaa vaikuttaa tehokkaalta keinolta estää esimerkiksi perhe- ja lähisuhdeväkivaltaa, mutta lähestymiskiellon määräämiseen liittyy kuitenkin myös erilaisia ongelmia. Lähestymiskiellon tehokkuus vaikuttaa olevan hyvin yksilökohtaista; toiseen henkilöön lähestymiskielto vaikuttaa toivotulla tavalla, mutta johonkin toiseen henkilöön sillä ei välttämättä ole minkäänlaista vaikutusta (Salminen 2009, 35). Lähestymiskiellojen tehokkuuteen vaikuttaa kuitenkin olennaisesti se, millaisella kynnyksellä poliisi määrää väliaikaisia lähestymiskielloja ja noudatetaanko Poliisihallituksen aiheesta säätämää ohjetta (POHA Dno/2010/2331) asianmukaisella tavalla.

Lähestymiskiellon rikkomisesta on mahdollista saada sakko- tai vankeusrangaistus (Rikoslaki 16:9a, 19.12.1889/39). Oman kokemukseni mukaan kieltoa rikkoneet henkilöt tuomitaan lähestymiskiellon rikkomisesta kuitenkin vankeuden sijaan sakkorangaistukseen varsinkin niissä tapauksissa, joissa henkilöt eivät aikaisemmin ole syyllistyneet samaan rikokseen. Tämän vuoksi rangaistuksen uhka ei välttämättä vaikuta toivotulla tavalla jokaiseen kieltoon määrättyyn henkilöön. Jos kieltoon määrättyllä on esimerkiksi laaja rikosrekisteri, häntä ei välttämättä huolestuta lähestymiskiellon rikkomisesta aiheutuva rangaistus. Tämä ongelma korostaa mielestäni sitä, kuinka tärkeää kiellolla suojattavan henkilön olisi ilmoittaa poliisille joka kerta, kun kieltoon määrätty rikkoo lähestymiskieltoa; näin tieto jokaisesta kiellon rikkomisesta välittyisi myös käräjäoikeudelle ja tarpeeksi monta kertaa kieltoa rikot-

tuaan kieltoon määrätylle henkilölle tullaan mitä todennäköisimmin tuomitsemaan vankeusrangaistus. Tämä luonnollisesti lisäisi lähestymiskiellon toivottua vaikutusta. Lisäksi lähestymiskiellon rikkominen mahdollistaa pakkokeinojen käyttämisen, kuten esimerkiksi henkilön kiinnioton (Pakkokeinolaki 2:1, 22.7.2011/806), pidättämisen (PKL 2:5) ja vangitsemisen (PKL 2:11). Pakkokeinojen tehokkaalla käytöllä lähestymiskiellon rikkomisesta käynnistetty esitutkinta saadaan suoritettua asianmukaisella tavalla ja samalla sen voidaan katsoa lisäävän esitutkinnan laadukkuutta ja asian selvittämisen todennäköisyyttä.

Voidaan miettiä myös sitä, onko lähestymiskielto tehokas tapa estää muun muassa vakavia väkivaltarikoksia. Jos joku todella haluaa vahingoittaa ja satuttaa toista, lähestymiskielto ei välttämättä estä häntä tekemästä aikomiaan tekoja. Kyseinen ongelma voisi kuitenkin ratketa sillä, että poliisi määräisi henkilöille aikaisempaa tehokkaammin väliaikaisia lähestymiskieltoja ja lähestymiskieltojen taustoilla oleviin ongelmiin puututtaisiin asianmukaisella tavalla. Ongelma onkin siis mielestäni enemmän kiinni poliisin toiminnasta kuin lähestymiskiellon tehostamisesta. Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tuleekin määrätä henkilölle väliaikainen lähestymiskielto aina silloin, kun kiellon tarve on olemassa ja laki mahdollistaa sen. Tämä kuitenkin edellyttää sitä, että ilmoituksen vastaanottaja tai kotihälytystehtävän hoitanut poliisipartio ilmoittaa asian välittömästi pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle. (POHA Dno/2010/2331, 3.)

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen suorittaman tutkimuksen mukaan perheen sisäisen lähestymiskiellon määräämiseen liittyy myös tiettyjä huonoja vaikutuksia. Tutkimuksen mukaan lähestymiskieltoon määrääminen on muun muassa lisännyt syrjäytymistä kieltoon määrättyjen miesten keskuudessa. Lisäksi kieltoon määrättyjen henkilöiden alkoholinkäyttö lisääntyi. Muutama tutkimukseen osallistunut henkilö hakeutui oma-aloitteisesti putkaan, koska heillä ei ollut minkäänlaista yösijaa ja heidät oli kieltoon määrättyään velvoitettu poistumaan omasta asunnostaan. Moni tutkimukseen osallistunut kieltoon määrätty henkilö syylistyi omaisuusrikoksiin useammin kuin ennen lähestymiskiellon määräämistä, mikä viittaa lisääntyneisiin taloudellisiin vaikeuksiin. (Rantala ym. 2008, 15.) Kieltoon määrättyjen syrjäytymisen ja muiden ongelmien ratkaisemiseen on kuitenkin esitetty Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen toimesta ratkaisuehdotuksia; perheen sisäiseen lähestymiskieltoon määrättyille henkilöille voisi esimerkiksi tarjota asumispalveluja, muuta sosiaalista tukea tarpeen mukaan, oikeudellista apua sekä päihde- ja mielenterveyspalveluihin ohjaamista (Rantala ym. 2008, 22).

Osa päällystöön kuuluvista poliisimiehistä pyrkii ohjaamaan henkilöt tekemään hakemuksen suoraan käräjäoikeuteen, jos esimerkiksi kieltoon haettava henkilö ei ole kyseisellä hetkellä poliisin tiloissa kiinniotettuna (Pennanen 2016, 31). Näin asian ei kuitenkaan pitäisi olla. Poliisihallituksen antamasta ohjeesta siis ei ole olemassa täysin yhdenmukaista tulkintaa, vaan kukin poliisilaitos tulkitsee sitä hieman omalla tavallaan. En löytänyt aiempaa tutkimusta kyseisestä ongelmasta enkä ole täysin varma, kuinka ohjetta tulkitaan tarkalleen valtakunnallisella tasolla. Poliisihallituksen antamassa virallisessa ohjeessa nimenomaan kielletään käännyttämästä asiakasta asiassa käräjäoikeuden puoleen, vaan poliisin tulisi itse selvittää tarve lähestymiskiellolle sekä selvittää, täytyvätkö tilanteessa väliaikaisen lähestymiskiellon määräämisen edellytykset. Kiellon määräämisen edellytysten täytyessä pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tulisi määrätä väliaikainen lähestymiskiello. (POHA Dno/2010/2331, 3.) Ohje on varsin yksiselitteinen ja antaa selkeän linjan siihen, kuinka poliisin tulisi lähestymiskielloasioissa toimia. Opinnäytetyöni produkti on laadittu virallisen ohjeistuksen mukaisesti ja sen tarkoitus onkin samalla yhdenmukaistaa eri poliisilaitoksilla työskentelevien poliisiopiskelijoiden toimintamalli lähestymiskielloasioissa.

Monessa lähestymiskiellotapauksessa kiellon hakijaan kohdistunut häirintä on kestänyt jo vuosia. Ennen lähestymiskiellon hakemista henkilö monesti pyrkii itse lopettamaan häirinnän. Hakija on saattanut esimerkiksi yrittää tukea kieltoon haettavaa henkilöä hoitoon haikutumisessa mielenterveys- tai päihdeongelman hoitamiseksi. Kun henkilöön vaikuttaminen on tuloksetonta, ainut jäljellä oleva ratkaisu on usein kaiken kontaktin välttäminen. Hakija muuttaa usein puhelinnumeron salaiseksi, mutta usein tämän jälkeen häirikkösoitot kohdistuvat asiakkaan työpaikalle. Ongelmaksi häirinnän lopettamisessa muodostuu usein juuri se, että kiellon hakija hyväksyy jonkinasteisen kontaktin tai häirinnän välttääkseen esimerkiksi pelkäämänsä väkivallan uhan. Tämän seurauksena kiellolla suojattu henkilö ei joisain tilanteissa uskalla ottaa yhteyttä poliisiin ja ilmoittaa jatkuneesta häirinnästä, koska hän pelkää väkivallan muuttuvan entistä pahemmaksi. (Ropponen 1999, 35.)

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS JA METODIT

2.1 Opinnäytetyön tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tämän opinnäytetyön tavoite on tehdä poliisiopiskelijoille suunnattu opas, jossa käsitellään keskeisimpiä lähestymiskieltoihin liittyviä asioita. Opas sisältää muun muassa lähestymiskiellon määräämisen edellytyksiin sekä lähestymiskiellon eri lajeihin liittyviä asioita, jotka ovat poliisin näkökulmasta relevantteja. Opas sisältää myös sellaisia asioita, jotka ovat juuri poliisin näkökulmasta tärkeitä selvittää. Poliisin on esimerkiksi tärkeää selvittää, onko asiakas hakemassa lähestymiskieltoa sellaisen teon vuoksi, josta tulisi kirjata rikosilmoitus ja tulisiko tapahtumista käynnistää esitutkinta, mikäli sitä ei vielä ole käynnistetty. Oppaan tarkoitus on parantaa poliisiopiskelijoiden tietoisuutta lähestymiskielloista ja samalla kasvattaa poliisiopiskelijoiden ammattitaitoa.

Poliisiammattikorkeakoulun opintoihin sisältyy paljon lainsäädännön opiskelua, mutta oman kokemukseni mukaan lähestymiskieltoa käsittelevää opetusta on koulussamme melko vähän. Opinnäytetyön tutkimusongelma on poliisiopiskelijoiden lähestymiskieltoja koskevan tiedon kasvattaminen. Oman kokemukseni mukaan osalla opiskelijoista on melko heikko tietämys lähestymiskielloista heidän lähtiessään työharjoitteluun ja monella tietämys aiheesta kasvaa vasta työharjoittelun aikana.

Lähestymiskiellon hakeminen on nykyisin erittäin yleistä ja ihmiset tulevat usein kysymään neuvoja lähestymiskiellon hakemiseen juuri poliisilta käräjäoikeuden sijaan; käräjäoikeus voi olla monen kansalaisen mielestä hyvin pelottava ja vaikeasti lähestyttävä paikka, eikä kansalainen välttämättä asioi käräjäoikeudessa kovin usein. Sen sijaan Suomen poliisi nähdään yleensä helposti lähestyttävänä ja sellaisena viranomaisena, jonka kanssa ihminen pystyy helposti ja luontevasti asioimaan ilman suurta jännitystä. Tämän vuoksi olisikin tärkeää, että poliisimiehillä olisi edes jonkinlainen valmius vastata kansalaisille lähestymiskiellon hakemista koskeviin kysymyksiin.

Olen muotoillut opinnäytetyöni tutkimuskysymyksen seuraavasti: Mitä lähestymiskieltoihin liittyviä asioita poliisiopiskelijan on hyvä tietää? Tutkimuskysymys on mielestäni tutkimusongelmaan nähden sopiva ja se tuottaa tietoa, jota Poliisiammattikorkeakoulussa ei ole aikaisemmin tuotettu. Tämä tekee tutkimuksesta hyödyllisen ja sille on selvästi olemassa tarvetta saamani palautteen perusteella.

2.2 Toiminnallinen opinnäytetyö

Halusin tehdä opinnäytetyöni sellaisesta aiheesta, jota on käsitelty mahdollisimman vähän koulumme opetuksessa. Tavoitteenani oli tehdä sellainen opinnäytetyö, josta olisi mahdollisimman paljon hyötyä koulumme opiskelijoille sekä lähiopetusaikana että työharjoittelussa. Mielestäni opiskelijoiden kannalta kaikkein hyödyllisimpiä opinnäytetöitä ovat toiminnalliset opinnäytetyöt, joiden produktina tuotetaan jonkinlainen ohje tai opas. Oppaat ja erilaiset ohjeet tehdään juurikin toisten ihmisten ammattitaidon tukemiseksi ja tämän vuoksi halusin myös itse luoda tällaisen opinnäytetyön. En kuitenkaan löytänyt aluksi itselleni sopivaa aihetta, minkä vuoksi luovuin alkuperäisestä suunnitelmastani ja aloin suunnittelemaan laadullisen opinnäytetyön tekemistä. Päätin tehdä laadullisen opinnäytetyön lähestymiskielloista, koska juridiikka on ollut jo pitkään itseäni kiinnostava aihe.

Ensimmäisessä opinnäytetyöseminaarissa esittelimme opinnäytetyösuunnitelmamme omalle ohjaajallemme, joka kertoi myös oman mielipiteensä aihevalinnasta. Opinnäytetyöni ensisijainen ohjaaja on lehtori Jenna-Lotta Perkiökangas. Esiteltyäni oman suunnitelmani Perkiökangas ehdotti, että laadullisen opinnäytetyön sijaan tekisin lähestymiskielloista juuri toiminnallisen opinnäytetyön. Perkiökangas ehdotti, että tekisin lähestymiskieltoja käsittelevän oppaan. Hetken asiaa mietittyäni huomasin, ettei koulussamme ollut aiemmin tehty lähestymiskieltoja käsittelevää opasta. Tämän jälkeen päätin, että teen Poliisiammattikorkeakoulun opiskelijoille suunnatun oppaan, jossa käsitellään muun muassa lähestymiskielon määräämisen edellytyksiä sekä muita poliisin näkökulmasta relevantteja lähestymiskieltoihin liittyviä asioita. Olen ollut tyytyväinen ratkaisuuni, koska alkuperäinen tavoitteeni oli tehdä juuri jonkinlainen ohje tai opas, mutta suunnitelmani oli lähellä muuttua sen vuoksi, etten aluksi löytänyt sopivaa aihetta oppaan laatimista varten.

2.3 Tutkimusmenetelmät ja tutkimuksen toteuttaminen

Kirjallisuusanalyysi on osa jokaista opinnäytetyötä ja sitä voidaan käyttää myös tutkimuksen ainoana tutkimusmenetelmänä. Se tarkoittaa aiheeseen liittyvän kirjallisuuden referointia, joka tehdään omassa opinnäytetyössäni juridista lähestymistapaa käyttäen. (Opinnäyte & TKI/Tuke-työryhmä, TKO 2018). Laatiessani suunnitelmaa omalle tutkimukselleni pohdin, mikä tutkimusmenetelmä palvelisi kaikista parhaiten asettamaani tutkimustavoitetta; tavoitteenani oli luoda poliisiopiskelijoille lähestymiskielto-opas, joka kasvattaa heidän ammatti-

taitoaan ja tietoisuutta lähestymiskielloista. Asetin itselleni alussa vaihtoehtoiksi kirjallisuusanalyysin sekä haastattelututkimuksen. Tulin kuitenkin siihen johtopäätökseen, että haastattelututkimus ei anna opinnäytetyölleni juuri lisää sellaista arvoa, että sen käyttäminen tutkimuksessa olisi kannattavaa. Lähestymiskielloista on olemassa lukuisia kirjallisia lähteitä, joiden huolellinen analysointi takaa laadukkaan ja laajan aineiston käytettäväksi tutkimukseeni. Tämän vuoksi päätin olla käyttämättä haastattelututkimusta omassa opinnäytetyössäni ja keskityin puolestaan huolellisen kirjallisuusanalyysin hyödyntämiseen tutkimuksessani.

Pyrin noudattamaan opinnäytetyössäni eettisesti hyväksyttäviä periaatteita. Tutkimuksessa vastuu eettisyydestä on tutkijalla itsellään, ja itse huomioin sen muun muassa kunnioittamalla muiden tutkijoiden aikaisempia töitä ja noudattamalla ohjeistuksen mukaisia lähde-merkintöjä. Vaikka internet tarjoaakin paljon valmiita ja helposti hyödynnettäviä lähteitä, jotka helpottavat ilmiöiden havainnointia myös omassa opinnäytetyössä, on hyvä varmistaa niiden alkuperä ja käyttöluva omassa tutkimuksessa. Tämä lisää oman tutkimuksen eettisyyttä ja hyödynnettävyyttä.

Käytin opinnäytetyössäni alkuperäisiä lähteitä, koska se parantaa tutkimuksen luotettavuutta. Pyrin käyttämään lähdemateriaalina ainoastaan sellaista kirjallisuutta, jossa oli noudatettu oikeaoppisia lähde-merkintöjä. Käyttäessäni lakia lähteenä ja mainitessani lain ensimmäistä kertaa käytän lähde-merkinnässä lain virallista nimeä, jonka jälkeen käytän lähde-merkinnöissä lyhenneluettelossa mainitsemiani lyhenteitä. Lähestymiskiellosta säädetyn lain ja viranomaisten toiminnan julkisuudesta säädetyn lain kohdalla en käytä lähde-merkinnöissä lukumerkintöjä, koska kummassakin laissa lakipykälät ovat juoksevassa järjestyksessä.

2.4 Tutkimuksen rajaaminen ja käytetty lähdeaineisto

Opinnäytetyössä käsitellään muun muassa lähestymiskiellon määräämisen edellytyksiä, lähestymiskiellon eri lajeja, niiden keskeisintä sisältöä sekä niiden hakuprosessia. Rajasin opinnäytetyöstä pois myös lähestymiskieltoa koskevan lainsäädännön historian käsittelyn, koska se ei ollut opinnäytetyön aiheen kannalta oleellista tietoa. Lisäksi en perehtynyt opinnäytetyössäni kovin tarkasti lähestymiskiellon rikkomiseen liittyviin rangaistusseuraamuksiin, vaan nostin ne työssä esiin ainoastaan hyvin pintapuolisesti.

Olen käyttänyt opinnäytetyöni lähdepohjana pääosin virallislähteitä, kuten poliisihallituksen ohjetta ja sen tukena muun muassa hallituksen esityksiä. Virallislähteiden lisäksi olen käyttänyt työssäni lähteenä muun muassa lähestymiskieltoa käsittelevää kirjallisuutta sekä oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tekemää tutkimusta perheen sisäisestä lähestymiskiellosta. Perehdyttyäni opinnäytetyöni lähdemateriaaliin oma tietämykseni lähestymiskielloista on kasvanut myös merkittävästi. Olen pyrkinyt valitsemaan lähteiden joukosta omaan työhöni ne, jotka ovat kaikkein hyödyllisimpiä poliisiopiskelijoiden näkökulmasta. Tutkimukseeni sopivan materiaalin valitseminen on ollut mielestäni yksi suurimmista haasteista, joita työkennellessäni kohtasin.

Tutkimukseni keskeisimpiä käsitteitä ovat muun muassa lähestymiskielto, perheen sisäinen lähestymiskielto, niiden määrääminen perusmuotoisena tai laajennettuna sekä väliaikainen lähestymiskielto. Käsittelen keskeisimpiä käsitteitä sekä aiheeseen liittyvää teoriaa enemmän opinnäytetyön myöhemmissä luvuissa.

3 LÄHESTYMISKIELLON MÄÄRÄÄMISESTÄ

3.1 Lähestymiskiellon lajit ja edellytykset kiellon määräämiselle

3.1.1 Lähestymiskiellon lajit

Lähestymiskiellot jaetaan eri lajeihin sen perusteella, mikä niiden sisältö on. Eri lähestymiskieltolajeja ovat perinteinen eli niin sanottu ”tavallinen” lähestymiskielto ja perheen sisäinen lähestymiskielto. (Laki lähestymiskiellosta 1 §, 4.12.1998/898.) Käyttäessäni opinnäytetyössäni käsitettä ”perinteinen lähestymiskielto” tarkoitan sillä siis nimenomaan laissa määriteltyä ”tavallista” lähestymiskielloa. Sekä perinteinen että perheen sisäinen lähestymiskielto voidaan määrätä joko perusmuotoisena tai laajennettuna (LähKL 3 §). Tämän lisäksi jokainen lähestymiskielto voidaan määrätä myös väliaikaisena ja sen voi määrätä muun muassa pidättämiseen oikeutettu virkamies (LähKL 11 §). Poliisiorganisaatiossa pidättämiseen oikeutettu virkamies tarkoittaa esimerkiksi tutkinnanjohtajaa.

3.1.2 Perinteisen lähestymiskiellon tai perheen sisäisen lähestymiskiellon määräämisen edellytykset

Lähestymiskielto voidaan määrätä, jos on perusteltu aihe olettaa, että henkilö, jota vastaan kieltoa pyydetään, tulisi tekemään itsensä uhatuksi tuntevan henkilön henkeen, terveyteen, vapauteen tai rauhaan kohdistuvan rikoksen tai muulla tavoin vakavasti häiritsemään tätä. On myös mahdollista, että usea henkilö hakee lähestymiskielloa samaa henkilöä kohtaan. (LähKL 2 §). Mikäli lähestymiskiellolla suojattu henkilö on alaikäinen, lapsen huoltajalla on mahdollisuus hakea lähestymiskielloa lapsen puolesta. (Kipinoinen 2013, 7.)

Kyseiset edellytykset koskevat siis sekä perinteistä lähestymiskielloa sekä osittain myös perheen sisäistä lähestymiskielloa. Huomioitavaa on se, että perheen sisäisen lähestymiskiellon määräämisen edellytyksenä ei voi olla rauhaan kohdistuvan rikoksen uhka tai muu vakava häirintä (LähKL 2 §). Lisäksi perheen sisäisen lähestymiskiellon edellytyksissä korostetaan kohtuuttomuuden näkökulmaa; kiellon määrääminen ei saa olla kohtuutonta ottaen huomioon uhkaavan rikoksen vakavuus, samassa asunnossa asuvien henkilöiden olosuhteet ja muut asiassa ilmenneet seikat (LähKL 2 §). Toisaalta poliisin näkökulmasta kohtuuttomuuden soveltaminen väliaikaista perheen sisäistä lähestymiskielloa määrättäessä ei ole vielä niin ajankohtaista kuin mitä myöhemmin käräjäoikeuden käsittelyssä; poliisin tulee toimit-

taa asia kiireellisesti käräjäoikeuden käsiteltäväksi. Uhrin suojelemista voidaan pitää lähtökohtaisesti väliaikaista lähestymiskieltoa määrättäessä tärkeämpänä kuin väliaikaisen lähestymiskiellon määräämisen aiheuttamaa lyhytaikaista kohtuuttomuutta kieltoon määrätyn henkilön näkökulmasta. (Helminen ym. 2012, 702-703.)

Vaaran ei tarvitse olla luonteeltaan fyysistä uhkaa. Itsensä uhatuksi tuntevan henkilön rauhan häiritseminen muun muassa kotipiirissä, työpaikalla tai julkisella paikalla tapahtuvalla solvauksella, uhkailulla tai kiusantekotarkoituksessa tapahtuvalla aiheettomalla seurailulla voi olla jo riittävä peruste lähestymiskiellon määräämiselle. Yksittäistä tekoa tai uhkausta ei tavallisesti pidetä vielä riittävänä edellytyksenä kiellon määräämiselle. Joissain tapauksissa yksittäinen teko tai uhkaus voi kuitenkin olla luonteeltaan sellainen, että lähestymiskiellon määrääminen on perusteltua. Tällainen tilanne voisi olla esimerkiksi silloin, kun riitainen avio- tai avoliitto on purkautumassa tai juuri purettu ja toinen parisuhteen osapuolista on uhannut tappaa puolisonsa kyseisessä tilanteessa. (HE 41/1998, 10.)

Vaaraa arvioitaessa tulee ottaa huomioon myös lähestymiskieltoa hakevan oma uhkakokemus. Vaaran tulisi olla myös sellaisen henkilön havaittavissa, kuka tarkastelee tilannetta objektiivisesta näkökulmasta. Tällä pyritään siihen, ettei lähestymiskieltoja käytettäisi väärin. Näyttöä tukisi tilanteessa esimerkiksi se, jos lähestymiskiellon hakija on aikaisemmin ottanut yhteyttä sosiaaliviranomaisiin tai poliisiin häneen kohdistuneen häirinnän tai uhan vuoksi. Selvityksenä uhasta voi olla myös muun muassa kirjalliset viestit, lääkärinlausunnot tai työtovereiden kertomukset. (HE 41/1998, 10.)

Lähestymiskiellon määräämisen edellytyksiä arvioitaessa on siis otettava huomioon asiaan liittyvien henkilöiden olosuhteet, mahdollisesti tapahtuneen rikoksen tai häirinnän laatu ja toistuvuus sekä todennäköisyys. Lisäksi täytyy arvioida todennäköisyys sille, että henkilö, jota vastaan lähestymiskieltoa pyydetään, jatkaisi häirintää tai mahdollisesti tekisi lähestymiskieltoa hakevaan henkilöön kohdistuvan rikoksen. (LähKL 2a §.)

3.2 Määrättävän lähestymiskiellon sisältö

3.2.1 Perusmuotoisena määrätty perinteinen lähestymiskielto tai perheen sisäinen lähestymiskielto

Perinteiseen lähestymiskieltoon tai perheen sisäiseen lähestymiskieltoon määrätty henkilö ei saa tavata kiellolla suojattavaa henkilöä eikä muuten ottaa häneen yhteyttä tai edes yrittää sitä. Tämän lisäksi kiellettyä on myös kiellolla suojattavan henkilön seuraaminen ja tarkkaileminen. Lähestymiskielto ei kuitenkaan koske sellaisia yhteydenottoja, joihin voidaan katsoa olevan asiallinen peruste ja jotka ovat ilmeisen tarpeellisia. (LähKL 3 §.) Tyypillisesti tällainen tilanne tulee kyseeseen, kun lähestymiskieltoon haettavalla ja lähestymiskielloa hakeneella henkilöllä on yhteisiä lapsia ja asia koskee esimerkiksi lapsen hoitamista.

Perheen sisäinen lähestymiskielto eroaa perinteisestä lähestymiskiellosta siten, että perheen sisäiseen lähestymiskieltoon määrätyn henkilön on poistuttava asunnosta, jossa hän ja kiellon hakija asuvat vakituisesti. Tämän lisäksi perheen sisäiseen lähestymiskieltoon määrätty henkilö ei saa palata asuntoon. (LähKL 3 §.)

Perinteisessä ja perheen sisäisessä lähestymiskiellossa kielletty seuraaminen ja tarkkaileminen voi tarkoittaa esimerkiksi kiellolla suojattavan henkilön video- tai valokuvaamista sekä perässä seuraamista. Kiellettyä on myös yhteydenottaminen muun muassa puhelimella, sähköpostilla tai muulla vastaavalla tavalla. Lähestymiskiellossa myös niin sanotusti positiivisena pidettävät yhteydenotot ovat kiellettyjä. Positiivisena pidettäviä yhteydenottoja voi olla esimerkiksi lahjojen tai kukkien lähettäminen kiellolla suojattavalle henkilölle. Myös erilaiset tapaamispyynnöt, kuten pyyntö saada tulla kylään, on kielletty. Lähestymiskiellotapauksissa on kuitenkin aina otettava erikseen huomioon asianosaisten olosuhteet. (Hytönen 2008, 43.)

Lähestymiskiellon laajuus on määritettävä sen mukaan, mikä kiellolla suojattavan henkilön suojan todellinen tarve on. Lähestymiskiellotapaukseen voidaan joutua asianosaisten olosuhteiden vuoksi tekemään poikkeuksia tapaamisen osalta. Tämä voi johtua esimerkiksi siitä, että asianosaiset asuvat niin pienellä paikkakunnalla, että peruspalveluiden saatavuus voi vaarantua lähestymiskiellon vuoksi. Tällainen tilanne saattaa muodostua myös sellaisessa tapauksessa, että asianosaiset käyvät samalla työpaikalla. (Hytönen 2008, 43.)

3.2.2 Laajennettuna määrätty perinteinen lähestymiskielto tai perheen sisäinen lähestymiskielto

Henkilö voidaan määrätä laajennettuun lähestymiskieltoon, kun perusmuotoisena määrätyn perinteisen lähestymiskiellon tai vaihtoehtoisesti perheen sisäisen lähestymiskiellon ei katsota olevan riittäviä rikoksen uhan tai muun häirinnän torjumiseksi. Laajennettu lähestymiskielto määrätään koskemaan myös oleskelua suojattavan henkilön vakituisen asunnon tai loma-asunnon, työpaikan tai erikseen määritellyn muun niihin rinnastettavan oleskelupaikan läheisyydessä. (LähKL 3 §.)

Laajennetun lähestymiskiellon määrittämistä harkitaan silloin, kun perusmuotoisena määrätyn perinteisen lähestymiskiellon tai perheen sisäisen lähestymiskiellon edellytykset ovat jo täyttyneet. Laajennettua lähestymiskieltoa voidaan perustella muun muassa sillä, että edellä mainitut perusmuotoiset lähestymiskiellot eivät ole riittäviä keinoja häirinnän poistamiseksi, vaan perusmuotoinen lähestymiskielto ainoastaan muuttaisi häirinnän muotoa. (Kipinoinen 2013, 27-28.) Jos häirintä on ollut alussa kirjeiden lähettämistä, niin perusmuotoisena määrätyn lähestymiskiellon astuessa voimaan häirintä voisi muuttua esimerkiksi suojattavan vakituisen asunnon lähellä oleskeluksi. Tämä ei kuitenkaan olisi perusmuotoisen lähestymiskiellon rikkomista. On kuitenkin myös mahdollista, ettei laajennetun lähestymiskiellon määrittämiseksi tarvita lisänäyttöä. Tämä tulee kyseeseen sellaisissa tapauksissa, joissa häirintä on jo alun perin ollut sellaista, ettei perusmuotoinen lähestymiskielto riitä häirinnän poistamiseksi. (Frände ym. 2016, Laajennettu lähestymiskielto.)

Laajennettua lähestymiskieltoa määrättäessä tulee noudattaa suhteellisuusperiaatetta. Lähestymiskiellolla rajoitetaan henkilön liikkumis- ja toimintavapautta, jonka vuoksi lähestymiskiellon laajuuden määrityksessä on oltava erityisen tarkka. Lähestymiskielto tulee määrätä niin laajaksi kuin on tarpeellista, mutta kuitenkin ainoastaan sen verran kuin on todella tarpeen. Lähestymiskielto ei esimerkiksi voi koskea kohtuuttoman laajaa aluetta, kuten esimerkiksi kokonaisen kunnan aluetta. Jos lähestymiskiellon hakija on säännöllisin väliajoin poissa kieltoa koskevalta alueelta, tulee myös tämä tieto ilmoittaa. (Frände ym. 2016, suhteellisuusperiaate.)

Sillä, onko lähestymiskielto laajennettu, ei ole merkitystä lähestymiskiellon voimassaoloaikoihin. Laajennettua lähestymiskieltoa määrättäessä tulee päätöksessä määritellä riittävällä tarkkuudella lähestymiskiellon alueen rajat ja paikat esimerkiksi karttaa käyttäen. (Pennanen

2016, 19.) Lisäksi lähestymiskieltoon määräämistä koskevassa päätöksessä tulee mahdollisuuksien mukaan ennakoida tarpeelliset yhteydenotot ja määrätä ne tarpeettomien uhkatilanteiden välttämiseksi järjestettäväksi esimerkiksi lakimiehen välityksellä (Helminen ym. 2012, 705).

Olen itse kohdannut enemmän tapauksia, joissa henkilölle on määrätty laajennettu lähestymiskielto, kuin perusmuotoisia lähestymiskieltoja. Uskon tämän johtuvan siitä, että usein tilanteessa on jo täyttynyt laajennetun lähestymiskiellon määräämisen edellytykset eikä perusmuotoista lähestymiskieltoa voida yksinkertaisesti pitää riittävänä keinona poistaa suojattavaan henkilöön kohdistettua rikoksen tai häirinnän uhkaa.

3.2.3 Perheen sisäisen lähestymiskiellon erityispiirteitä

Perheen sisäistä lähestymiskieltoa määrättäessä uhan näyttäminen toteen voi olla haastavaa. Jos esimerkiksi lähestymiskieltoon haettava henkilö ei myönnä väitettyä häirintää, asian toteennäyttämiseksi olisi erittäin hyvä, jos häirintä olisi myös sivullisen henkilön havaittavissa. Perheen sisäistä lähestymiskieltoa määrättäessä myös aiemmat yhteydenotot poliisiin tai sosiaaliviranomaisten kanssa tukevat näyttöä. (Poliisi 2018, Perheen sisäinen lähestymiskielto.)

Perheen sisäisellä lähestymiskiellolla ei puututa asianosaisten taloudellisiin velvollisuuksiin. Tällaisia ovat esimerkiksi asunnon omistus- tai vuokrasuhteet ja koti-irtaimiston jako. Perheen sisäisen lähestymiskiellon määräämisellä ei ole vaikutusta asianosaisten yhteisten lasten huoltoon, elatukseen eikä tapaamisoikeuteen. (HE 144/2003, 18.)

Mielestäni perheen sisäinen lähestymiskielto oli huomattava edistys lähestymiskieltoja koskevan lainsäädännön näkökulmasta. Perheen sisäinen lähestymiskielto on kohtalaisen uusi säännös suomalaisessa lainsäädännössä; perheen sisäistä koskeva hallituksen esitys tehtiin vasta vuonna 2004 (HE 711/2004). Mielestäni perheen sisäistä lähestymiskieltoa voidaan pitää suurena onnistumisena perheväkivallan uhrien näkökulmasta; sen myötä viranomaisilla on käsissään entistä tehokkaammat keinot puuttua perheväkivaltaan ja katkaista sen uhreihin kohdistunut väkivallan kierre.

3.3 Väliaikaisen lähestymiskiellon määrääminen

Perinteinen lähestymiskielto ja perheen sisäinen lähestymiskielto voidaan määrätä myös väliaikaisena. Väliaikainen lähestymiskielto on niin kauan voimassa, kunnes käräjäoikeus on antanut asiasta lainvoimaisen tuomion. (Ropponen 1999, 22-23.) Väliaikainen lähestymiskielto ei siis ole oma lähestymiskieltoajinsa, vaan se on tehty lähestymiskieltoajien tehokkuuden lisäämiseksi. Jos itsensä uhatuksi tunteva henkilö kääntyy poliisin puoleen, poliisin velvollisuus on selvittää asia ja edellytysten täytyessä määrätä väliaikainen lähestymiskielto (POHA Dno/2010/2331, 3). Tavallisesti väliaikaisesta lähestymiskiellosta päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Myös syyttäjä on pidättämiseen oikeutettu virkamies ja voi tarvittaessa määrätä väliaikaisen lähestymiskiellon, mutta tällaisia tilanteita esiintyy melko harvoin. (Pennanen 2016, 10.) Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tulisi määrätä väliaikainen lähestymiskielto aina, kun väliaikaisen lähestymiskiellon edellytykset täyttyvät ja se on muutenkin lain puitteissa mahdollista (POHA Dno/2010/2331, 3). Tämä edellyttää aktiivisuutta miehistöön kuuluvilta poliisimiehiltä; lähestymiskieltoasiasta on ilmoitettava välittömästi pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle, jotta prosessi etenisi mahdollisimman nopeasti (POHA Dno/2010/2331, 3). Kenttätyötä tekeväle poliisimiehelle helppoiten tavoitettava pidättämiseen oikeutettu virkamies voi olla esimerkiksi päivystävä yleisjohtaja.

Väliaikainen lähestymiskielto voidaan määrätä samoilla edellytyksillä kuin perinteinen lähestymiskielto tai perheen sisäinen lähestymiskielto (LähKL 11 §). Tämä tarkoittaa sitä, että väliaikaista lähestymiskieltoa määrättäessä tilanteen ei tarvitse olla tavallista akuutimpi tai vakavampi. Mikäli poliisi kohtaa sellaisen tilanteen, jossa perinteisen lähestymiskiellon tai perheen sisäisen lähestymiskiellon määräämisen edellytykset voivat olla olemassa, poliisin on arvioitava tilanne ja lähestymiskiellon määräämisen edellytysten täytyessä määrätä väliaikainen lähestymiskielto (POHA Dno/2010/2331, 3).

3.4 Väliaikaisen lähestymiskiellon määrääminen viran puolesta

Pidättämiseen oikeutetulla virkamiehellä on mahdollisuus määrätä väliaikainen lähestymiskielto myös viran puolesta. Tällainen tilanne voi tulla vastaan silloin, kun lähestymiskiellon tarve on asiakkaan kannalta ilmeinen ja jos asiassa ilmenneistä seikoista on pääteltävissä, että kiellolla suojattava henkilö ei kieltoon määrättävää henkilöä kohtaan tuntemansa pelon vuoksi tai muusta syystä kykene itse hakemaan lähestymiskieltoa. (POHA Dno/2010/2331,

3.) Tällainen tilanne voisi tulla kyseeseen esimerkiksi silloin, kun henkilö ei terveydentilansa vuoksi kykene esittämään pyyntöä lähestymiskiellosta (HE 144/2003, 20).

Kun väliaikainen lähestymiskielto määrätään, kummankin edellytyksistä tulee siis täyttyä. Ensimmäinen viran puolesta määrättävän lähestymiskiellon edellytys on se, että suojan tarve kielloilla suojattavan henkilön näkökulmasta on ilmeinen. Toinen edellytys on se, että henkilö ei itse kykene hakemaan lähestymiskielloa esimerkiksi voimakkaan pelkotilan vuoksi. Mikäli vain toinen edellytyksistä täyttyy, väliaikaista lähestymiskielloa ei voida määrätä viran puolesta. (LähKL 11 §.) Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettei väliaikaista lähestymiskielloa voitaisi määrätä kyseisessä tilanteessa.

Kyseinen säännös on erittäin hyödyllinen tilanteissa, joissa on havaittavissa, ettei suoja tarvitseva henkilö pysty itse hoitamaan tilannetta, pelkää siitä aiheutuvia seurauksia tai yksinkertaisesti tilanteen pitkittymisen vuoksi ei enää kykene toimimaan johdonmukaisesti. Suojattava henkilö siis tarvitsee viranomaisen eli tässä tapauksessa poliisin apua selvittääkseen tilanteesta. Tällaisissa tilanteissa pidättämiseen oikeutettu virkamies toimii lähestymiskiellon hakijana myös käräjäoikeudessa ja hänen tehtävänsä on varmistaa, että lähestymiskielto määrätään. Viran puolesta määrättävillä väliaikaisilla lähestymiskielloilla estetään sellaisten väkivaltatilanteiden jatkuminen, joista suojattava henkilö ei itse löydä ulospääsyä. (Helminen ym. 2012, 711.)

4 LÄHESTYMISKIELTOPROSESSI

4.1 Poliisin rooli lähestymiskieltoasioissa ennen käräjäoikeutta

Tässä luvussa käsitellään lähestymiskieltoprosessia sekä poliisin että käräjäoikeuden näkökulmasta. Halusin tuoda vahvasti esiin nimenomaan poliisin roolin lähestymiskieltoprosessissa, koska se on kaikkein oleellisinta tietoa Poliisiammattikorkeakoulun opiskelijoiden näkökulmasta. Luvussa käsitellään myös poliisin roolia lähestymiskiellon valvomisessa ja lähestymiskiellon rikkomisen rangaistusseuraamuksia.

4.1.1 Lähestymiskieltoilanteiden huomioiminen hälytys- ja valvontasektorilla

Lähestymiskieltoilanteiden huomioiminen hälytys- ja valvontasektorilla on omasta mielestäni erittäin tärkeää ja jokaisen poliisimiehen tulisikin tunnistaa yksittäiset tehtävät, joissa lähestymiskiellon määräämisen edellytykset voisivat täytyä. Hälytys- ja valvontasektorilla työskentelevien poliisimiesten ei kannata suhtautua lähestymiskiellon määräämiseen liian kriittisesti; parempi vaihtoehto on nostaa asia esiin ja antaa rikostorjuntasektorin työntekijöiden selvittää lähestymiskiellon tarpeellisuutta tarkemmin. Mikäli partio on saanut hätäkeskukselta sellaisen tehtävän, jossa lähestymiskiellon määräämisen edellytykset voivat olla olemassa, poliisin tulee selvittää asia ja edellytysten täytyessä määrätä väliaikainen lähestymiskielto (POHA Dno/2010/2331, 3). Tehtävällä olevan partion on otettava yhteys pidättämiseen oikeutettuun virkamieheen, joka tekee lopullisen päätöksen väliaikaisesta lähestymiskiellosta (POHA Dno/2010/2331, 3). Tieto lähestymiskieltoasiasta on syytä kirjata myös rikosilmoitukseen, jos sellainen tapahtumien seurauksena kirjataan. Mikäli rikosilmoitusta ei kirjata, lähestymiskieltoasiasta on joka tapauksessa mahdollista kirjata oma S-ilmoitus otsikolla: "Lähestymiskieltoasia" (POHA Dno/2010/2331, 1). Lähestymiskieltoasia on syytä kirjata mahdolliseen rikosilmoitukseen siitä huolimatta, ettei asiakas itse haluaisikaan hakea tapahtumien seurauksena lähestymiskielloa. Näin tieto lähestymiskieltoasiasta välittyy myös tapauksen tulevalle tutkijalle.

4.1.2 Lähestymiskieltoasian tutkiminen ennen käräjäoikeutta

Kun tieto lähestymiskieltoasiasta on välittynyt tapauksen tutkijalle, hänen on syytä nostaa asia esiin uudelleen uhrin kuulustelussa. Kuulustelussa tutkija voi ottaa lähestymiskieltoasiaa varten niin sanotun ”lausunnon”, johon kerätään tietoa lähestymiskiellon hakemisen

taustalla olevista asioista. Lausuntoon otetaan myös kiellolla suojattavan henkilön henkilötiedot sekä mahdollisuuksien mukaan kieltoon haettavan henkilön henkilötiedot. Lausunnon yhteydessä kysytään myös uhrin suostumus sille, saako edellä mainittua varsinaista kuulustelukertomusta käyttää todisteena lähestymiskieltoasiassa. Tutkijan tulee huomioida kuulustelussa mahdollisuus myös väliaikaisen lähestymiskiellon määräämiselle, mikäli lähestymiskiellon määräämisen edellytykset täyttyvät ja väliaikaista lähestymiskieltoa ei ole vielä määrätty. Myös väliaikaisen lähestymiskiellon määrääminen viran puolesta on mahdollista ja kiellolla suojattavan henkilön näkökulmasta onkin erittäin tärkeää, että tutkija käy lähestymiskiellon taustalla olevat asiat läpi hyvin huolellisesti kiellolla suojattavan henkilön kanssa.

Epäillyn näkökulmasta prosessi etenee lähestulkoon samalla tavalla. Ensin suoritetaan kuulustelu tutkittavana olevasta rikoksesta ja lopuksi henkilölle ilmoitetaan, että häntä kohtaan ollaan mahdollisesti hakemassa lähestymiskieltoa. Seuraavaksi henkilöltä otetaan lausunto asiaan liittyen ja häntä pyydetään kertomaan oma näkemyksensä asiasta. Lausunnon tarkoitus on avata henkilöiden välistä suhdetta sekä nostaa esiin sellaisia asioita, jotka voisivat toimia perusteena lähestymiskiellon määräämiselle. Myös kieltoon haettavalta henkilöltä kysytään suostumus kuulustelukertomuksen käyttämisestä todisteena lähestymiskieltoasiassa.

Tutkinnanjohtajan rooli lähestymiskieltoasioissa on merkittävä. Tutkinnanjohtaja on kuitenkin lähestymiskieltoasioissa hyvin riippuvainen siitä, että tutkija osaa tehokkaasti välittää hänelle tiedon lähestymiskieltoasiasta. Tutkinnanjohtajalla on valtuudet määrätä esimerkiksi väliaikainen lähestymiskielto, mutta tämä vaatii kuitenkin sen, että tieto asiasta välittyy myös hänelle asti. Oman kokemukseni mukaan tutkijalla on asiassa suuri vastuu, koska mikäli hän ei välitä tietoa asiasta tutkinnanjohtajalle asti, on mahdollista, että tutkinnanjohtaja on täysin tietämätön koko tapauksesta sekä lähestymiskieltoasiasta.

Lähestymiskieltoasioissa tulee huomioida myös asianosaisjulkisuus. Tällainen tilanne voi tulla vastaan esimerkiksi silloin, kun kieltoa hakeva henkilö pyytää poliisilta ilmoitusjäljennöstä aikaisemmin tapahtuneesta rikoksesta todisteeksi vireillä olevaan lähestymiskieltoasiiaan. Ilmoitusjäljennöstä pyydetessä poliisin tulee selvittää, onko pyytäjällä oikeus saada kyseinen ilmoitusjäljennös. Asianosaisella on oikeus saada ilmoitusjäljennös asianosaisjulkisuuden perusteella, mikäli se tutkintaa vaarantamatta ja asianosaisjulkisuutta mahdollisesti rajoittavat seikat huomioon ottaen on mahdollista (Laki viranomaisten toiminnan julkisuu-

desta, 11 § 2 k, 21.5.1999/621). Yleisjulkisuuden perusteella ei ole oikeutta saada ilmoitusjäljennöstä, koska kyse on esitutkinnan ollessa kesken salattavasta tiedosta esitutkintaineiston yleisen salassapidon perusteella tai ylipäättään salassa pidettävästä tiedosta mahdollisesti jonkin muun salassapitoperusteen perusteella (JulKL 24 § 3 k).

4.1.3 Väliaikaisen lähestymiskielltopäätöksen tekeminen

Päätöksen väliaikaisesta lähestymiskiellosta tekee pidättämiseen oikeutettu virkamies (LähKL 11 §). Rikostorjuntasektorilla helppoiten tavoitettava pidättämiseen oikeutettu virkamies on oman kokemukseni mukaan oman tutkintaryhmän tutkinnanjohtaja ja hälytys- ja valvontasektorilla puolestaan päivystävä yleisjohtaja. Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen on saatettava mahdollisimman pian ja viimeistään kolmen vuorokauden kuluttua päätöksensä väliaikaisesta lähestymiskiellosta käräjäoikeuden käsiteltäväksi (LähKL 12 §).

Ennen kuin väliaikaisesta lähestymiskiellosta tehdään ratkaisu, kieltoa hakevalle sekä kieltoon määrättävälle henkilölle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi asiaan liittyen. Ratkaisu asiassa voidaan kuitenkin myös tehdä osallisia kuulematta, jos pyyntö on ilmeisen perusteeton tai kieltoon määrättävää henkilöä ei tavoiteta. Väliaikaiseen lähestymiskieltoon ei ole mahdollista hakea erikseen muutosta, vaan muutoksenhakua voidaan hakea vasta silloin, kun käräjäoikeus on tehnyt ratkaisun lähestymiskiellosta. (LähKL 11 §.) Väliaikaista lähestymiskieltoa on noudatettava heti, jollei asiaa käsittelevä tuomioistuim toisin määrää (LähKL 12 §).

4.2 Lähestymiskieltoprosessi käräjäoikeudessa

4.2.1 Lähestymiskieltohakemuksen tekeminen

Lähestymiskieltoa on mahdollista hakea käräjäoikeudesta suullisesti tai kirjallisesti (Ropponen 1999, 6). Lähestymiskieltoa haettaessa kirjallisesti käräjäoikeudessa hakemukset otetaan vastaan ja tämän jälkeen ne kirjataan rikosasiain diaariin (Ropponen 1999, 10). Kun asiakas hakee käräjäoikeudelta lähestymiskieltoa suullisesti, hänellä on kaksi vaihtoehtoa; hän voi esittää lähestymiskieltoa liitännäisvaatimuksena rikosasian yhteydessä tai vaihtoehtoisesti erillisenä pyyntönä käräjäoikeuden kansliasta (Ropponen 1999, 11).

Mikäli lähestymiskieltoa haetaan itse tehdyllä hakemuksella, siitä tulee ilmetä seuraavat asiat:

1. Hakeeko henkilö perusmuotoista vai laajennettua lähestymiskieltoa
2. Kiellon hakijan ja kieltoon vaaditun osoite- ja henkilötiedot
3. Uhan tai häirinnän laatu mahdollisimman tarkasti
4. Käsitys häirinnän jatkumisesta tai uhasta vastaisuudessa
5. Mahdolliset todistajat ja kirjalliset todisteet
6. Kuinka pitkäksi aikaa lähestymiskieltoa haetaan.

Kaikkein varmin keino hakea lähestymiskieltoa on täyttää sitä varten tehty lomake. Näin vältytään siltä, että asiaa käsittelevän henkilön täytyy ottaa hakijaan uudelleen yhteyttä asian lisäselvitystä varten. Juridinen apu hakemusta täyttäessä on suositeltavaa, koska hakemuksessa ilmenevät asiat ovat lähtökohtaisesti ainoat perusteet lähestymiskiellon määräämiselle. (Salminen 2009, 19.)

Näytön laadun kannalta on tärkeää, että tapahtumat kirjataan muistiin välittömästi. Lisäksi lähestymiskieltohakemukseen on tärkeää muistaa kirjata asiaa todistavien henkilöiden yhteystiedot. Mikäli kiellon hakija on joutunut väkivallan uhriksi, hänen tulisi välittömästi käydä lääkärillä tutkituttamassa mahdolliset vammat. (Poliisi 2018, Miten lähestymiskieltoa haetaan?)

4.2.2 Lähestymiskieltoasian valmistelu käräjäoikeudessa

Ennen kuin asia etenee varsinaiseen käsittelyyn, asiaa hoitava tuomari voi pyytää hakijaa täydentämään lähestymiskieltohakemusta (Ropponen 1999, 7). Puutteelliset hakemukset ovat yleisiä ja hakemuksen täydentäminen hidastaa luonnollisesti koko prosessia, eikä tämä ole kiellon hakijan eikä myöskään käräjäoikeuden edun mukaista (Salminen 2009, 21).

Kun käräjäoikeus valmistelee lähestymiskieltoasian käsittelyä, lähestymiskieltoon haettavalta henkilöltä pyydetään yleensä kirjallinen vastine asiaan liittyen. On myös mahdollista, että häntä kuullaan käynnistetyn poliisitutkinnan yhteydessä, jolloin kirjallista vastinetta ei välttämättä tarvita. (Ropponen 1999, 11.) Pääasia on, että lähestymiskieltoa haettavalle henkilölle annetaan mahdollisuus lausua oma näkemyksensä lähestymiskieltoasiasta.

4.2.3 Poliisitutkintapyyntö osana lähestymiskieltoprosessia

Lähestymiskieltoasiasta on mahdollista tehdä poliisitutkinta, mikäli se on olosuhteiden vuoksi tarkoituksenmukaista. Tyypillisesti poliisitutkinta toimitetaan käräjäoikeuden antaman määräyksen johdosta. (Ropponen 1999, 24.) Poliisitutkinnan tarkoitus on saada virallinen selvitys niistä seikoista, jotka kiellon hakija on esittänyt lähestymiskiellon perusteeksi. Lisäksi poliisitutkinnassa selvitetään, onko kiellon osapuolten välillä tehty rikosilmoituksia tai hälytysrekisterimerkintöjä, joilla voi olla merkitystä lähestymiskieltoa määrättäessä. (Ropponen 1999, 25.) Lähestymiskieltoasioista ei kuitenkaan tehdä esitutkintaa, koska kiellon perusteena ei ole välttämättä rikos.

Poliisitutkinnassa kerätään siis samaa tietoa, kuin esitutkinnan yhteydessä määrättävässä lähestymiskiellossa. Poliisitutkinnassa kerätään poliisin toimesta juuri sellaisia asioita, joilla voi olla merkitystä lähestymiskieltoasiaa ratkaistaessa. Poliisitutkintaa suorittaessa kerätään tietoa siis henkilöiden välisestä suhteesta sekä kaikkea muuta sellaista tietoa, joka liittyy lähestymiskieltoasiaan. Poliisitutkintaa suorittaessa ero esitutkintaan on vain siinä, että asiassa käsitellään lähestymiskieltoasiaa eikä mitään yksittäistä rikosta (Poliisilaki 6:1, 22.7.2011/872).

4.2.4 Lähestymiskieltoasian pääkäsittely ja ratkaisu

Lähestymiskieltoasian käsittelee tavallisesti sen paikkakunnan käräjäoikeus, jossa kiellon hakijalla on kotipaikka tai paikkakunnalla, josta lähestymiskielto koskee (Lappi-Seppälä 2000, 445). Lähestymiskieltohakemus käsitellään käräjäoikeudessa kiireellisenä. Lähestymiskieltoasia käsitellään oikeudenkäynnissä, jossa käydään läpi asiassa esitetty selvitys sekä kuullaan kumpaakin osapuolta ja todistajia. (Oikeus 2018, Lähestymiskielto.)

Lähestymiskiellon määräämisen perusteena ovat olosuhteet ja kiellon hakijan oma uhkakokemus (Poliisi 2018, Lähestymiskieltoasia käräjäoikeudessa). Lähestymiskiellon hakijalla on aina läsnäolopakko asian käsittelyssä ja mikäli hän ei saavu pääkäsittelyyn, asia raukeaa. Asia voidaan käsitellä kuitenkin niin, ettei lähestymiskieltoon haettavaa henkilöä tavoiteta ollenkaan. Tämä edellyttää kuitenkin sitä, että hänet on haastettu pääkäsittelyyn ja lisäksi hänelle on ilmoitettava siitä, että asia voidaan ratkaista ilman hänen läsnäoloaan. (Ropponen 1999, 13.) Lähestymiskieltoon määrättäväksi vaadittu henkilö voi esimerkiksi piileksiä ja

tällä tavoin estää kiellon voimaansaattamisen. On myös mahdollista, että lähestymiskieltohakemus on ilmeisen perusteeton, minkä vuoksi kumpaakaan osapuolta ei kuulla asiaan liittyen. (LähKL 11 §.)

Lähestymiskieltoasian käsittely on hyvin vapaamuotoinen. Käsittelyssä tuomari pyrkii selvittämään syyt lähestymiskiellon hakemiselle ja lähestymiskieltoon haettavan henkilön näkemyksen kiellon hakijan esittämistä väitteistä. Käsittelyn vapaamuotoisuuden vuoksi tilaisuus saattaa muistuttaa enemmän esimerkiksi sovittelijan luona käyntiä kuin oikeudenkäyntiä. (Tikka 2001, 255.)

Perinteinen lähestymiskielto voidaan määrätä kerralla enintään yhdeksi vuodeksi. Lähestymiskielto astuu voimaan, kun käräjäoikeus on tehnyt ratkaisunsa asiasta. Muutoksenhaku ei vaikuta lähestymiskiellon voimassaoloon, vaan sitä on noudatettava, mikäli lähestymiskieltoasiaa käsittelevä ylempi tuomioistuin ei toisin määrää. Perinteinen lähestymiskielto on myös mahdollista uusida. Uusiminen voidaan tehdä ennen aikaisemman lähestymiskiellon päättymistä. Tässä tapauksessa lähestymiskielto voidaan määrätä enintään kahdeksi vuodeksi. (LähKL 7 §.) Lähestymiskieltoa määrättäessä tulee ottaa huomioon kiellon alkamis- ja päättymispäivä. Lähestymiskielto täytyy merkitä päättymään järjestysnumeroltaan edeltävänä päivänä, kuin mitä se on alkanut. (Hytönen 2008, 49-50.)

Perheen sisäisessä lähestymiskiellossa puututaan voimakkaammin kieltoon määrätyn henkilön oikeuksiin ja vapauksiin. Tämän vuoksi on perusteltua, että perheen sisäisen lähestymiskiellon voimassaoloaika on huomattavasti lyhyempi kuin tavallisessa lähestymiskiellossa (HE 144/2003, 18.) Perheen sisäinen lähestymiskielto voidaankin määrätä ainoastaan kolmeksi kuukaudeksi kerrallaan, mutta se voidaan uusida ennen edellisen kiellon päättymistä. Kieltoa uudistettaessa voimassaoloaika on edelleen kolme kuukautta. (LähKL 7 §.)

4.2.5 Tuomiosta ilmoittaminen lähestymiskieltoasiassa

Kun asia on käsitelty, käräjäoikeuden on ilmoitettava tuomiosta:

1. Lähestymiskiellon hakijalle
2. Jokaiselle henkilölle, jota lähestymiskiellolla on tarkoitus suojata
3. Henkilölle, jota vastaan lähestymiskieltoa on haettu.

Käräjäoikeuden on ilmoitettava sekä hyväksytyistä että hylätyistä päätöksistä. Ilmoitusvelvollisuus koskee kaikkia lähestymiskielloon liittyviä tuomioita: Lähestymiskiellon määräämistä, uudistamista, muuttamista ja kumoamista. Ainoastaan tilanteessa, jossa lähestymiskielloon haettu henkilö ei ole käyttänyt asiassa puhevaltaa ja lähestymiskiellohakemus on hylätty, voidaan ilmoitus jättää hänelle tekemättä. (Ropponen 1999, 19.)

Kun lähestymiskielloasian tuomio julistetaan istunnossa, se täyttää lain vaatiman ilmoitusvelvollisuuden niiden asianosaisten osalta, jotka ovat tilaisuudessa läsnä. Ilmoitusvelvollisuus katsotaan täyttyneeksi myös silloin, kun tuomio annetaan kirjallisena kiellon hakijalle kansliasta. Jos lähestymiskielloon määrätty henkilö ei ole läsnä tuomiota julistaessa, hänelle on ilmoitettava tuomiosta todisteellista tiedoksiantotapaa noudattaen. Se voi olla joko vastaanottotodistus, saantitodistus ja haastetiedoksianto. Yleensä tällaisissa tapauksissa käytetään haastetiedoksiantoa, koska lähestymiskielloasiat ovat kiireellisiä ja tuomioiden tulisi olla heti täytäntöön pantavissa. (Eml.)

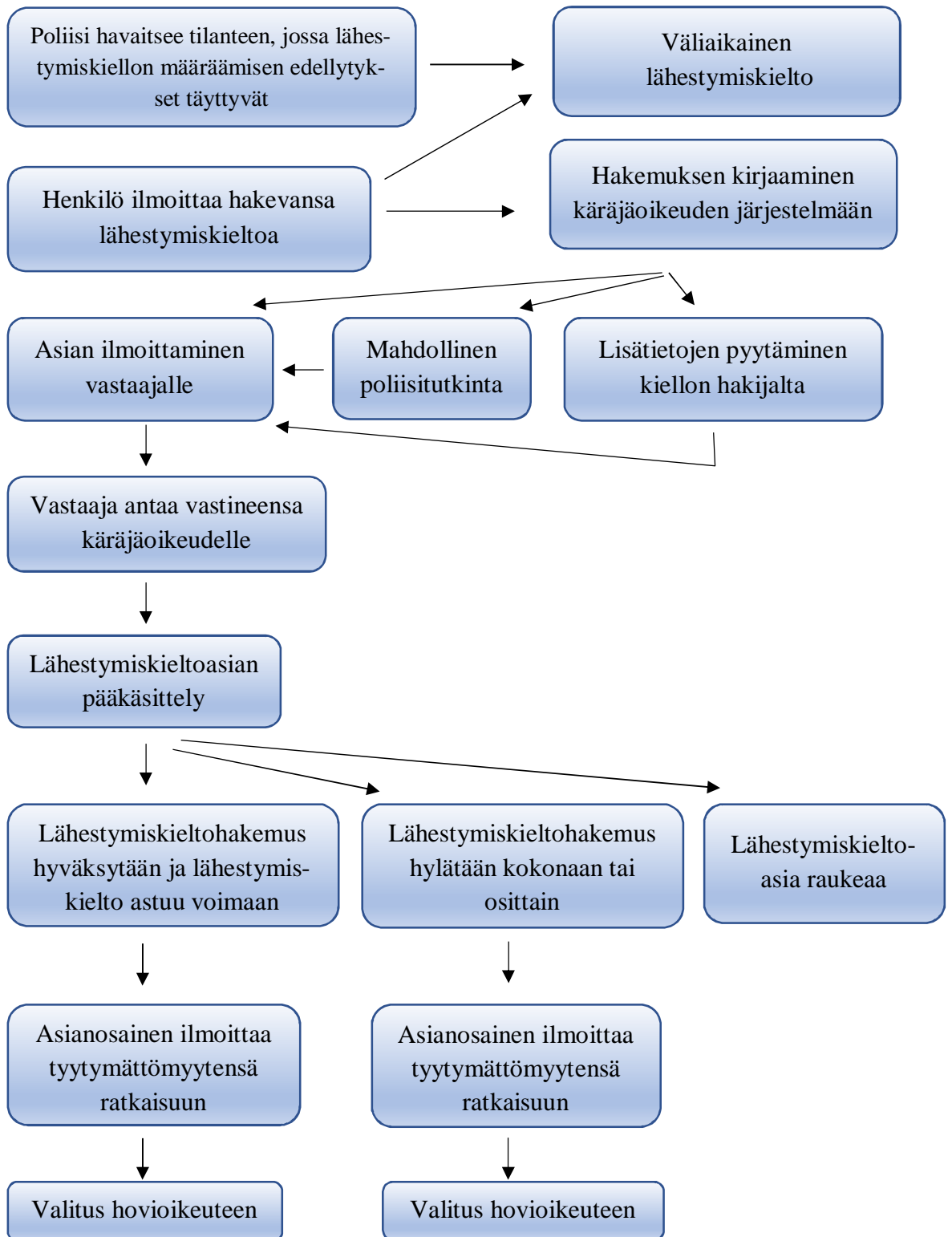
Tuomiosta tulee ilmoittaa myös välittömästi poliisin henkilökisteriin. Ilmoitus tulee tehdä sen vuoksi, että poliisi kykenee valvomaan mahdollisia lähestymiskiellon rikkomisia. Poliisille tehtyyn ilmoitukseen tulee kirjata seuraavat asiat:

1. Lähestymiskielloasian ratkaissut viranomainen ja asian ratkaisupäivä
2. Lähestymiskiellon hakijan tiedot
3. Lähestymiskielloon määrätyn henkilön tiedot
4. Henkilö, jota lähestymiskiellolla suojataan
5. Lähestymiskielloasiasta tehdyn ratkaisun sisältö.

Ratkaisun sisältö tulee kopioida sellaisenaan poliisille tehtävään ilmoitukseen. Asiasta tehdyssä ratkaisussa tulee ilmetä lähestymiskiellon laji, kieltoalueet ja aika, jolloin oleskelu tietyllä alueella on kielletty, mahdolliset rajoitukset ja poikkeukset sekä lähestymiskiellon voimassaoloaika. (Ropponen 1999, 19-20.)

Mikäli lähestymiskiello määrätään, ratkaisuun on yksilöitävä kiellon sisältö, mahdolliset poikkeukset ja ilmoitettava lähestymiskiellon rikkomiseen liittyvästä rangaistusuhasta. Myös lähestymiskiellon päättymispäivä on ilmoitettava ratkaisussa. (LähKL 8 §.) Uutta lähestymiskielloa on mahdollista hakea niin kauan kuin edellytykset sille täyttyvät, sillä laissa ei ole erikseen määritelty ylärajaa lähestymiskiellon kokonaiskestolle (Salminen 2009, 25).

Kuvio 1. Lähestymiskieltoasian käsittelyprosessi käräjäoikeudessa (Lampola 2008, edelleen muokattu Aho 2018).

4.3 Poliisin rooli lähestymiskieltojen valvomisessa

4.3.1 Tuomiosta ilmoittaminen taholle, joka ei ole ollut läsnä pääkäsitelyssä

Mikäli rikoksesta epäilty ja samalla lähestymiskieltoon määrätty henkilö ei ole ollut läsnä lähestymiskieltoasiaa käsiteltäessä eikä hän ole ollut paikalla asiaa ratkaistaessa, hänelle voidaan laatia etsintäkuulutus. Etsintäkuulutuksen tiedoista selviää, että henkilölle on annettava tiedoksi lähestymiskieltoasian ratkaisu. Kun henkilö on seuraavan kerran tekemisissä poliisin kanssa ja hänen tietonsa tarkistetaan poliisin rekistereistä, poliisipartio huomaa voimassaolevan etsintäkuulutuksen ja suorittaa siinä mainitut toimenpiteet. Usein kyseisiä tilanteita esiintyy poliisissa hälytys- ja valvontasektorilla. Kun haaste on annettu henkilölle tiedoksi, lain mukainen ilmoitusvelvollisuus täyttyy ja lähestymiskieltoasiassa annettu tuomio on täytäntöönpantavissa (Ropponen 1999, 19).

4.3.2 Lähestymiskiellon valvominen hälytys- ja valvontasektorilla

Mikäli lähestymiskielto tulee voimaan, kiellolla suojattavan henkilön on välittömästi ilmoitettava poliisille jokaisesta kiellon rikkomisesta. Näin poliisilla on mahdollisuus puuttua nopeasti sellaisiin häirintätilanteisiin, jotka saattaisivat johtaa väkivallan käyttöön. (Ropponen 1999, 26.)

Lähestymiskiellon osapuolet eivät voi keskenään sopia kiellon noudattamisesta tai noudattamatta jättämisestä. Kiellolla suojattu henkilö ei myöskään saa oma-aloitteisesti ottaa yhteyttä kieltoon määrättyyn henkilöön. Mahdollisissa kiellon rikkomistapauksissa kiellolla suojatun henkilön tulee ottaa yhteys poliisiin, eikä hän saa sen sijaan ottaa itse yhteyttä kieltoon määrättyyn henkilöön ja muistuttaa häntä lähestymiskiellon voimassaolosta. Lähestymiskiellon astuessa voimaan yhteydenpito hoidetaan ulkopuolisen henkilön välityksellä, joka tässä tapauksessa tarkoittaa yleensä viranomaista. (Ropponen 1999, 8.)

Hälytys- ja valvontasektorilla työskenteleville miehistötason poliisimiehille lähestymiskieltoasiat voivat nousta esiin yksittäisillä työtehtävillä. Tällainen tilanne voi esimerkiksi toteutua tehtävillä, joissa ilmoittajaan kohdistetaan asiatonta häirintää. Tapauksen ilmoittaja voi soittaessaan hätäkeskukseen kertoa, että häntä häiritsevälle henkilölle on määrätty lähestymiskielto. Tällaisen tiedon saatuaan paikalle lähtevä poliisipartio osaa suhtautua tapaukseen asianmukaisella tavalla; tekijä on aikaisemminkin kohdistanut jonkinlaista häirintää ilmoittajaa kohtaan ja häirintä on todennäköisesti ollut toistuvaa. Lähestymiskiellon olemassaolo

pystytään varmentamaan nopeasti poliisin rekistereistä. Paikalle päästyään partio selvittää, onko henkilö todellisuudessa rikkonut hänelle määrättyä lähestymiskieltoa. Mikäli henkilön todetaan syyllistyneen lähestymiskiellon rikkomiseen, poliisilla on mahdollisuus ottaa hänet esimerkiksi kiinni rikoksesta epäiltynä (PKL 2:1).

4.4 Seuraamukset lähestymiskiellon rikkomisesta

Lähestymiskielto on rikosoikeudellinen turvaamistoimi. Se ei siis ole esimerkiksi rikosprosessuaalinen pakkokeino tai rikosoikeudellinen seuraamus (Pennanen 2013, 8.) Henkilö, joka rikkoo tavallista tai väliaikaista lähestymiskieltoa, on tuomittava lähestymiskiellon rikkomisesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi (RL 16:9a). Lähestymiskiellosta säädetyn ankarimman rangaistusseuraamuksen vuoksi poliisilla on mahdollisuus käyttää lähestymiskiellon rikkojaa vastaan pakkokeinolain mukaisia pakkokeinoja, kuten esimerkiksi kiinniottoa, pidättämistä tai vangitsemista (Pennanen 2013, 8).

5 PRODUKTI LÄHESTYMISKIELLOSTA POLIISIOPISKELIJAN KÄYTTÖÖN

5.1 Produktin suunnittelu ja toteutus

Jotta produktin suunnittelu olisi mahdollisimman tehokasta, minun täytyi ensin tutustua huolellisesti lähestymiskiellon hakuprosessiin ja lähestymiskieltoon liittyviin keskeisimpiin käsitteisiin. Produktin rakenne noudattaa pitkälti lähestymiskiellon hakuprosessia; ensin käydään läpi lähestymiskiellon määrittämisen edellytyksiä ja lähestymiskiellon eri lajeja, niiden sisältöä ja sen jälkeen lähestymiskiellon hakuprosessia poliisin näkökulmasta. Oppaan lopussa käsitellään asianosaisten näkökulmasta relevantteja asioita lähestymiskieltoihin liittyen.

Halusin myös tuoda esiin oppaassa myös poliisin vastuuta rikosten selvittämisessä; poliisin tehtävä on muun muassa rikosten ennalta ehkäiseminen, paljastaminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen (PoL 1:1). Tämän vuoksi asiakkaan tullessa kysymään ohjeita lähestymiskiellon hakemiseen poliisimiehen on syytä selvittää, onko kiellon hakemisen perusteena sellainen rikos, mikä ei vielä ole tullut poliisin tietoon. Lisäksi oppaassa huomioidaan asianosaisjulkisuus. Oppaan tarkoitus ei ole käsitellä täydellisesti koko lähestymiskiellon hakuprosessia, vaan antaa poliisiopiskelijalle lähestymiskieltoihin liittyvää hyödyllistä tietoa. Oletuksena on, että poliisiopiskelija ei välttämättä ole koskaan aikaisemmin ollut tekemisissä lähestymiskieltoasioiden kanssa ja oppaaseen perehdyttyään hän on sisäistänyt lähestymiskiellon määrittämiseen liittyvät keskeisimmät asiat.

Produktin toteuttaminen oli melko vaivatonta sen jälkeen, kun olin huolellisesti tutustunut lähestymiskieltoihin liittyvään kirjallisuuteen ja lainsäädäntöön. Kuten jo aiemmin mainitsin, opinnäytetyön teoriaosuutta voi käyttää myös itsessään lähestymiskielto-oppaana, mutta produktissa materiaali on tiivistetty huomattavasti pienempään sivumäärään. Tämä lisää oppaan tehokkuutta ja on lukijan kannalta käyttäjäystävällisempi, joka oli alusta alkaen yksi päätavoitteistani produktin suhteen.

Halusin siis tehdä produktistani tiiviin, jotta sen hyödynnettävyys olisi mahdollisimman hyvä ja siihen perehtyminen veisi mahdollisimman vähän aikaa. Tämän vuoksi produktista täytyi jättää joitain asioita myös käsittelemättä. Pyrin valitsemaan oppaaseen ne asiat, jotka ovat juuri poliisiopiskelijan näkökulmasta tärkeitä. Jonkun toisen mielestä oppaaseen olisi

voinut valita toisenlaisia asioita, mutta tässä tapauksessa produktini perustuu omaan kokemukseeni asiasta. Produktin sivumääräksi muodostui kuusi sivua, mikä on omasta mielestäni kohtuullinen ja oppaaseen perehtyminen tapahtuu nopeasti.

Oppaassa on käsitelty ensimmäiseksi lyhyesti lähestymiskiellon lajeja sekä kiellon määräämisen edellytyksiä. Samassa yhteydessä käsitellään sekä perinteisen lähestymiskiellon että perheen sisäisen lähestymiskiellon määräämisen edellytyksiä. Mielestäni näiden asioiden sisäistäminen on oleellista ja tulee nostaa esiin heti oppaan alussa, jotta poliisiopiskelija tietää, voidaanko kyseisiä lähestymiskieltoja harkita kyseisessä tilanteessa. Mikäli tilanteessa ei täyty lähestymiskiellon hakemisen edellytykset, ei asiaa ole välttämättä syytä viedä yhtään pidemmälle. Lähestymiskiellon edellytyksien tiedostaminen on joka tapauksessa oleellista, jotta poliisiopiskelija voi jatkossa mahdollisesti tunnistaa tilanteet, joissa kiellon hakemista voitaisiin harkita. Edellytysten tunnistamisen lisäksi ensimmäisessä osassa poliisiopiskelijaa muistutetaan myös ottamaan huomioon sellaiset tilanteet, joissa asiakas haluaa hakea lähestymiskieltoa ja asian taustalla ovat tapahtumat, josta on käynnistetty esitutkinta ja tapaus ei vielä ole edennyt syyttäjälle syyteharkintaan. Tällaisissa tilanteissa poliisiopiskelijan on syytä ottaa yhteyttä tapauksen tutkijaan ja ilmoittaa hänelle asiasta, koska asiaa käsittelevällä tutkijalla on monesti kaikkein parhain tilannekuva taustalla olevasta tapahtumasta ja hän osaa tehdä tilanteessa tarvittavat toimenpiteet.

Seuraavaksi oppaassa on käsitelty tarkemmin lähestymiskieltojen sisältöä. Perusmuotoisen perinteisen lähestymiskiellon ja perheen sisäisen lähestymiskiellon jälkeen oppaassa on käsitelty erikseen laajennettua lähestymiskieltoa. Lähestymiskieltojen sisällön käsitteleminen on tärkeää, jotta poliisiopiskelijoille hahmottuu lähestymiskieltojen sisällön erot.

Seuraavaksi oppaassa on käsitelty poliisin määräämää väliaikaista lähestymiskieltoa sekä sellaisia tilanteita, joissa väliaikainen lähestymiskielto määrätään viran puolesta. Harjoitteluni aikana huomasin, että väliaikainen lähestymiskielto ja viran puolesta määrättävä väliaikainen lähestymiskielto ymmärretään ajoittain väärin ja niitä pidetään ikään kuin samana asiana. Tämän vuoksi oppaassa on eroteltu selkeästi kyseiset kohdat niin, että opiskelija hahmottaa selkeästi niiden välisen eron. Poliisin on myös hyvä pyrkiä tunnistamaan tilanteet, joissa asiakas ei esimerkiksi henkilökohtaisen pelon vuoksi kykene itse hakemaan lähestymiskieltoa ja tämän vuoksi poliisilla on entistä merkittävämpi vastuu asian ratkaisemisessa. Vaikka työharjoittelussa oleva poliisiopiskelija ei tee asiassa lopullista päätöstä vaan lähestymiskiellon poliisiorganisaatiossa määrää pidättämiseen oikeutettu virkamies, hänen on

hyvä tunnistaa kyseiset tilanteet ja välittää tieto asiasta eteenpäin esimerkiksi omalle harjoitteluohjaajalle.

Seuraavaksi oppaassa on käsitelty tiiviisti lähestymiskiellon hakuprosessia poliisin näkökulmasta. Hakuprosessissa on keskitytty sellaisiin asioihin, joihin jokaisen poliisin tulisi kiinnittää huomiota paikkakunnasta riippumatta. Tällaisia asioita ovat muun muassa väliaikaisen lähestymiskiellon määräämiseen liittyvät asiat, poliisitutkintaan liittyvät asiat sekä lähestymiskieltoasian ratkaisun tiedoksiantoon liittyvät asiat.

Viimeisenä oppaassa on käsitelty sellaisia asioita, jotka ovat asianosaisten näkökulmasta tärkeitä ja myös poliisin tulee kiinnittää niihin huomiota. Tällaisia asioita ovat muun muassa asiakkaan neuvominen kirjallisten todisteiden hankkimiseksi ja rikosuhripäivystyksen palveluiden tarjoaminen kiellon hakijalle. Asiakkaan näkökulmasta on tärkeää, että poliisi suhtautuu tilanteen asianmukaisella tavalla ja hän on vakuuttunut siitä, että viranomaiset ovat suhtautuneet hänen avunpyyntöönsä vakavasti. Oppaan lopussa on käsitelty myös pakkokeinojen käyttämistä tilanteissa, joissa lähestymiskieltoa on rikottu.

Olen pyrkinyt pitämään oppaan ulkonäöltään hyvin neutraalina, jotta se miellyttäisi mahdollisimman useaa opiskelijaa. Isot otsikot ovat lihavoitu ja alleviivattu, jotta ne erottuisivat muusta materiaalista selkeästi. Olen käyttänyt oppaassa fonttia ”Times New Roman”, koska mielestäni se oli tekstiasultaan neutraali ja ulkonäöltään siisti. Olen käyttänyt isoissa otsikoissa fonttia 16 ja itse tekstissä fonttia 14, koska halusin selkeästi erottaa otsikot muusta tekstistä. Mikäli olisin valinnut tekstiin vielä pienemmän fontin, sen luettavuus saattaisi alkaa heikkenemään ja tekstistä tulisi mahdollisesti osittain epäselvää. Olen käyttänyt joissain kohdissa myös alaotsikoita tekstin jäsentämisen selkeyttämiseksi. Oppaassa on eroteltu kursivoinnilla sellaisia kohtia, joihin omasta mielestäni poliisin tulisi erityisesti kiinnittää huomiota. Edellä mainitun lisäksi olen lisännyt kansilehdelle Fingerpori-sarjakuvan, joka käsittelee lähestymiskieltoja humoristisesta näkökulmasta. Mielestäni se tuo oppaan alkuun pientä huumoria, mutta yleiskuvaltaan opas on kuitenkin neutraali ja asiallinen.

5.2 Lähestymiskielto-oppaan testauttaminen

Päätin testauttaa lähestymiskielto-oppaani sellaisilla Poliisiammattikorkeakoulun opettajilla, jotka opettavat lähestymiskieltoihin liittyviä asioita tai ovat jossain määrin lähestymiskieltojen kanssa muuten tekemisissä. Pysin valitsemaan vastaajiin sekä nais- että miesopettajia. Valitsin vastaajiksi henkilöitä, jotka ovat suorittaneet poliisialan koulutuksen sekä sellaisia henkilöitä, jotka ovat suorittaneet muun muassa oikeustieteellisen koulutuksen. Laadin kyselyä varten kyselylomakkeen, jonka lähetin valitsemilleni opettajille sähköpostilla. Kyselylomake on lisätty opinnäytetyön liitteeksi. Lähettäessäni lähestymiskielto-oppaan sekä kyselylomakkeen piilotin viestistä vastaanottajien nimet, jotta vastaajat eivät tietäisi muiden vastaajien henkilöllisyyksiä.

Lähettäessäni oppaan sekä kyselylomakkeen valitsemilleni opettajille annoin heille yhden viikon aikaa vastata kyselylomakkeen kysymyksiin, jonka jälkeen täytetty kyselylomake tuli lähettää takaisin sähköpostiini. Viestiä lähettäessäni kerroin opettajille, että voin myös itse tulla henkilökohtaisesti hakemaan täytetyn kyselylomakkeen heidän työhuoneistaan.

Kyselylomakkeen alussa on kerrottu selkeät ohjeet, joiden avulla vastaaja vastasi kyselylomakkeen kysymyksiin. Kyselylomakkeeseen vastattiin nimettömästi ja myös tämä oli mainittuna lomakkeen alussa olevassa ohjeistuksessa. Halusin selvittää kyselylomakkeella sellaisia asioita, jotka ovat relevantteja oppaan käyttötarkoitukseen nähden. Lisäksi halusin pitää kysymysten määrän kohtuullisen vähäisenä, jotta vastausten purkaminen sujuisi tehokkaasti. Päätin käyttää lomakkeella monivalintakysymyksiä, koska niiden vastausten purkaminen avoimiin kysymyksiin verrattuna on sujuvampaa. Lisäksi monivalintakysymyksiä käyttäessä minun on helpompi sisäistää se asia, mitä vastaaja haluaa vastauksillaan kertoa. Päätin asettaa lomakkeelle kolme monivalintakysymystä:

1. Asioiden esitysjärjestys poliisiopiskelijoille suunnatussa lähestymiskielto-oppaassa
2. Lähestymiskielto-oppaassa olevan tiedon sisäistäminen poliisiopiskelijan näkökulmasta
3. Lähestymiskielto-oppaan hyödyntäminen lähestymiskieltoa poliisin AMK-tutkinnoissa opetettaessa.

Ensimmäisessä kysymyksessä on kolme vastausvaihtoehtoa, toisessa kysymyksessä neljä vastausvaihtoehtoa ja kolmannessa kysymyksessä kolme vastausvaihtoehtoa. Lisäksi tein jokaisen monivalintakysymyksen alapuolelle kolmen rivin vastausalueen, johon vastaaja sai halutessaan perustella valintansa.

Viidestä opettajasta neljä vastasi kyselylomakkeeseen sovittuun aikarajaan mennessä. Yksi neljästä opettajasta ei kuitenkaan vastannut kyselylomakkeeseen annetun ohjeistuksen mukaisesti, minkä vuoksi hänen vastauksensa eivät ole suoraan vertailukelpoisia muiden kolmen opettajan antamiin vastauksiin. Ohjeistuksen vastaisesti palautetta antanut opettaja antoi mielipiteitä ja ehdotuksia minulle suoraan sähköpostiviestillä eikä hän palauttanut varsinaista kyselylomaketta.

Kaksi ohjeistuksen mukaisesti vastanneista opettajista valitsi ensimmäisessä monivalintakysymyksessä vaihtoehdon A, jonka mukaan asiat ovat esitetty oppaassa loogisessa järjestyksessä eikä siinä ole havaittavissa puutteita. Toinen opettajista oli perustellut valintaansa siten, että hänen mukaansa opas on riittävän lyhyt ja ytimekäs kokonaisuuden hahmottamiseksi. Toinen opettajista ei perustellut omaa valintaansa. Kolmas opettaja valitsi vaihtoehdon B, jonka mukaan asiat ovat esitetty oppaassa melko hyvässä järjestyksessä ja pääosin asioiden esitysjärjestys on hyvä pieniä puutteita lukuun ottamatta. Opettaja ei ollut perustellut valintaansa.

Toisessa monivalintakysymyksessä yksi opettajista valitsi vaihtoehdon A, jonka mukaan oppaan sisältö on kirjoitettu niin, että poliisiopiskelijan on todennäköisesti hyvin helppoa sisäistää oppaan tarjoama tieto ja lisäksi opiskelija tunnistaa lähestymiskiellon eri lajit, niiden sisällön sekä lähestymiskiellon määräämisen edellytykset. Opettaja ei ollut perustellut valintaansa. Yksi opettajista valitsi vaihtoehdon B, jonka mukaan oppaan sisältö on kirjoitettu tarpeeksi tarkasti ja siten, että poliisiopiskelija todennäköisesti kykenee riittävästi sisäistämään oppaan tarjoaman tiedon ja tunnistaa pääpiirteittäin lähestymiskiellon lajit, niiden sisällön sekä lähestymiskiellon määräämisen edellytykset. Vaihtoehdon B valinnut opettaja perusteli valintaansa siten, että oppaassa käytetyt termit, kuten perinteinen lähestymiskielto, eroavat hänen mielestään totutuista termeistä. Olen perustellut sekä oppaassa että opinnäytetyöni teoriaosuudessa sen, miksi olen käyttänyt työssäni kyseisiä termejä ja olen tuonut asian esiin heti oppaan alussa. Tein tämän juuri siksi, että asia hahmottuisi opiskelijalle heti oppaan alussa ja mahdollisilta sekaannuksilta vältyttäisiin.

Yksi opettajista valitsi vaihtoehdon C, jonka mukaan oppaan sisältö on kirjattu ja esitetty pääosin hyvin, mutta siinä on pieniä puutteita, eikä poliisiopiskelija välttämättä hahmota lähestymiskiellon lajeja, niiden sisältöä sekä lähestymiskiellon määräämisen edellytyksiä. Opettaja oli perustellut valintaansa siten, että oppaassa lähtökohtana on ollut poliisimiehen itsenäinen toiminta, joka hänen mielestään kuitenkin erittäin harvinaista verrattuna siihen, että lähestymiskieltoasia suoritetaan tutkinnan yhteydessä. Lisäksi opettajan mukaan oppaassa on käsitelty vaillinaisesti poliisitutkintaa. Oman kantani mukaan oppaani perustuu voimassaolevaan lainsäädäntöön sekä poliisihallituksen antamaan ohjeeseen ja toiminnan lähestymiskieltoasioissa tulisi perustua myös näihin. Lisäksi en halunnut käsitellä poliisitutkintaa oppaassani enempää sen vuoksi, että muuten oppaan pituus olisi kasvanut ja mielestäni oppaan käyttötehokkuus olisi samalla laskenut.

Kolmanteen monivalintakysymykseen kaikki kolme opettajaa valitsivat vaihtoehdon B, jonka mukaan opasta voidaan jossain määrin hyödyntää lähestymiskieltoa poliisin AMK-tutkinnossa opettaessa. Kaksi opettajaa perusteli valintaansa sillä, että he kiinnittivät huomiota oppaassa käytettyyn terminologiaan, joka heidän mielestään poikkeaa siitä, millaisia termejä eri lähestymiskieltolajeista on yleisesti käytetty. Yksi opettajista perusteli vastauksensa siten, että hänen mielestään laatimaani opasta hyödyllisempi olisi laatia yksinkertainen prosessikuvaus lähestymiskiellon hakuprosessista. Oman kantani mukaan oppaan tarkoitus on kuitenkin lähestymiskieltoja koskevan lainsäädännön sisällön selkeyttäminen, eikä kuvata ainoastaan lähestymiskiellon hakuprosessia.

Olen tyytyväinen opettajilta saamaani palautteeseen. Jokainen kyselyyn vastannut opettaja oli omista mielipiteistään huolimatta sitä mieltä, että opasta voidaan vähintäänkin jossain määrin hyödyntää lähestymiskieltoa poliisin AMK-tutkinnossa opettaessa, mikä on mielestäni kaikkein tärkein asia. Lähestymiskielto-oppaan testauttaminen onnistui mielestäni kaiken kaikkiaan hyvin ja sain kyselyn avulla nostettua hyvin esiin erilaisia näkemyksiä ja mielipiteitä lähestymiskielloista.

5.3 Produktin käyttöönotto ja levitys

Valmis produkti eli lähestymiskielto-opas voitaisiin ottaa käyttöön esimerkiksi Poliisiammattikorkeakoulun juridisissa opinnoissa. Opas on pdf-pohjainen tuotos, joka muodostuu pääosin tekstistä. Pyrin pitämään oppaan mahdollisimman selkeänä ja yksinkertaisena, jotta

opiskelija kykenisi tulkitsemaan sitä helposti ja vaivattomasti. Opas on mahdollista tulostaa ja laminoida, jolloin se kulkee helposti opiskelijan mukana.

Opas voitaisiin lisätä esimerkiksi OV-moodleen kurssialustalle, jossa se olisi helposti opiskelijoiden löydettävissä ja se olisi mahdollista myös tulostaa. Näin opas voisi toimia myös itseopiskelumateriaalina, jota opiskelijalla olisi mahdollisuus hyödyntää missä vaiheessa opintoja tahansa.

Otin yhteyttä yliopettaja Satu Rantaeskolaan ja keskustelin hänen kanssaan erilaisista vaihtoehtoista opinnäytetyöni jakeluun liittyen. Rantaeskola on myös toinen opinnäytetyöni ohjaajista. Rantaeskola ilmoitti, että opinnäytetyöni produktin ottamista osaksi Poliisiammattikorkeakoulun opintoja voidaan harkita. Tätä opinnäytetyötä tehtäessä ei ole kuitenkaan mahdollista ratkaista lopullisesti, missä produktin käyttäminen on tarkoituksenmukaisinta.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA OMAA POHDINTAA

Lähestymiskiellot ja niiden hakeminen ovat entistä enemmän kasvattaneet merkitystään poliisin työnkuvassa ja tämän vuoksi on mielestäni tärkeää, että poliisilla on myös olemassa valmius vastata tähän haasteeseen. Poliisiammattikorkeakoulun opiskelijat ovat tulevaisuudessa avainasemassa vastaamassa tulevaisuuden haasteisiin ja sen vuoksi heidän ammattitaitonsa kehittäminen tulee huomioida. Mielestäni opas kykenee juuri tähän ja samalla kasvattaa sen lukeneiden poliisiopiskelijoiden ammattitaitoa. Opas sopii myös kaikille muille poliisiorganisaation työntekijöille, jotka eivät ole perehtyneet lähestymiskieltoihin ja haluavat perehtyä aiheeseen pintaa syvemmälle. Olen itse tyytyväinen työni lopputulokseen ja toivon, että sitä hyödynnettäisiin mahdollisimman paljon ja siitä olisi apua mahdollisimman monelle.

Teoriaosuuden kirjoittaminen oli mielestäni melko vaivatonta. Olen aina kokenut kirjoittamisen olevan yksi vahvuuksistani, eikä tekstin tuottaminen aiheuttanut minulle juurikaan ongelmia. Tekstin tuottamista haastavampaa oli asian sijoittamisen niin, että rakenne pysyisi loogisena ja selkeänä alusta loppuun asti. Tähän sain apua tutkimalla muita aiheeseen liittyviä opinnäytetöitä ja kiinnittämällä huomiota niissä tehtyihin ratkaisuihin.

Tehdessäni opinnäytetyötä kohtasin ongelman lähteisiin liittyvissä asioissa. Monessa lähteessäni oli käytetty toissijaisia lähteitä ja ajoittain alkuperäisen lähteen löytäminen osoittautui erittäin haastavaksi. Pääsääntöisesti onnistuin kuitenkin löytämään alkuperäiset lähteet, mutta lähestymiskiellon prosessia havainnollistavan kuvion alkuperäinen lähde on henkilön suorittama haastattelu, jota en onnistunut löytämään. Kuvio oli rakennettu suoraan henkilöhaastattelun pohjalta eikä haastattelua ollut purettu tekstissä millään tavoin. Kuvion asiasisällössä ei kuitenkaan ollut havaittavissa virheitä, minkä vuoksi päätin hyödyntää sitä omassa opinnäytetyössäni.

En perehtynyt työssäni kovin syvällisesti lähestymiskiellon rikkomiseen liittyviin rangaistusseuraamuksiin. En kuitenkaan koe tämän olevan kovin suuri puute, koska se ei varsinaisesti ole relevanttia tietoa asettamieni tavoitteiden näkökulmasta. Työssä olisi esimerkiksi voinut käsitellä hieman enemmän sitä, millaisia rangaistusseuraamuksia lähestymiskiellon rikkomisesta yleensä seuraa ja millaiset asiat ovat luonteeltaan sellaisia, että niiden katsotaan olevan koventavia perusteita rangaistusseuraamusta määriteltäessä. Tätä voisi käsitellä enemmän esimerkiksi kvalitatiivisessa opinnäytetyössä.

Lähestymiskiellon lajit, niiden sisältö sekä kiellon määräämisen edellytykset ovat asioita, jotka poliisiopiskelijan on mielestäni tärkeää tunnistaa. Oman näkemykseni mukaan ne ovat keskeisimpiä lähestymiskieltoihin liittyviä asioita ja halusin käsitellä niitä huolellisesti laatimassani oppaassa. Onnistuin omasta mielestäni käsittelemään aiheita oppaassa riittävällä tarkkuudella ja tätä näkemystä tukee myös opettajilta saamani palaute.

Mielestäni onnistuin saavuttamaan alussa opinnäytetyölleni asettamat tavoitteet asianmukaisesti. Opinnäytetyön produkti ei anna kaikkia vastauksia lähestymiskieltoja koskeviin kysymyksiin, mutta uskon siitä olevan kuitenkin jonkintasoista hyötyä suurimmalle osalle koulumme opiskelijoista. Oppaaseen huolellisesti perehdyttyään opiskelijalla on mitä todennäköisimmin huomattavasti laajempi käsitys lähestymiskielloista kuin mitä hänellä aikaisemmin on ollut.

Omasta mielestäni opinnäytetyöni produkti vastaa alussa esitettyyn tutkimuskysymykseen. Produktissa on tuotu esiin tiiviissä muodossa sellaisia asioita, joita poliisiopiskelijan on hyvä tietää lähestymiskielloista. Produktissa olisi voinut käsitellä enemmänkin esimerkiksi poliisihallituksen laatiman ohjeen vääränlaista tulkintaa, mutta produktin pitämiseksi mahdollisimman tiiviinä päätin kuitenkin rajata sen produktista pois. Joka tapauksessa toivon, että opinnäytetyöstäni sekä varsinkin laatimastani oppaasta on hyötyä mahdollisimman monelle ja että Poliisiammattikorkeakoulun opiskelijat hyödyntävät oppaan tarjoamaa tietoa tehokkaasti työelämässä.

LÄHTEET

Virallislähteet

Hallituksen esitys 41/1998. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi lähestymiskiellosta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

Hallituksen esitys 711/2004. Hallituksen esitys Eduskunnalle lähestymiskiellosta annetun lain muuttamisesta.

Hallituksen esitys 144/2003. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi lähestymiskiellosta annetun lain muuttamisesta ja laiksi rikoslain 21 luvun 17§:n kumoamisesta.

Poliisihallitus 2010: Lähestymiskielto. Ohje. POHA Dno/2010/2331.

Kirjalliset lähteet

Helminen, Klaus & Kuusimäki, Matti & Rantaeskola, Satu 2012: Poliisilaki. Helsinki, Talentum Media Oy.

Kipinoinen, Piritta 2013: Lähestymiskielto – Hakemismenettelystä kiellon rikkomiseen. Karelia-ammattikorkeakoulu. Liiketalouden koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Lappi-Seppälä, Tapio 2000: Rikosten seuraamukset. Porvoo, Ws Bookwell Oy.

Nummela, Jouko 2000-2003: Lähestymiskielto naisen suojana päättyvässä parisuhteessa. Poliisiammattikorkeakoulu. Haastattelututkimus.

Pennanen, Outi 2016: Lähestymiskiellot poliisissa ja Päijät-Hämeen käräjäoikeudessa. Poliisiammattikorkeakoulu. B-osan opinnäytetyö.

Pennanen, Outi 2013: Poliisin määräämä väliaikainen lähestymiskielto. Poliisiammattikorkeakoulu. A-osan opinnäytetyö.

Ropponen, Maija 1999: Lähestymiskielto-opas. Helsinki, Erikoispaino Oy.

Salminen, Kaisa 2009: Lähestymiskiellon tehokkuus ja ongelmat. Turun ammattikorkeakoulu. Liiketalouden koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Sähköiset lähteet

Frände, Dan & Helenius, Dan & Hietanen-Kunwald, Petra & Hupli, Tuomas & Koulu, Risto & Lappalainen, Juha & Lindfors, Heidi & Niemi, Johanna & Rautio, Jaakko & Saranpää, Timo & Turunen, Santtu & Virolainen, Jyrki & Vuorenpää, Mikko 2016: Prosessioikeus. Luettavissa:

[https://fokus.almatalent.fi/teos/BAXBBXATJFCBJ#kohta:PROSESSIOIKEUS\(\(20\)\)](https://fokus.almatalent.fi/teos/BAXBBXATJFCBJ#kohta:PROSESSIOIKEUS((20))).

Luettu 18.10.2018.

Hytönen, Tommi 2008: Kiellot rangaistuksen oheisseuraamuksena. Lapin yliopisto. Pro gradu -työ. Luettavissa:

<https://www.edilex.fi/opinnaytettyot/5283.pdf>. Luettu 18.10.2018.

Oikeus 2018: Lähestymiskielto. Luettavissa:

<https://oikeus.fi/tuomioistuimet/karajaoikeudet/fi/index/rikosasiat/lahestymiskielto.html>.

Luettu 11.7.2018.

Opinnäyte & TKI/TUKE-työryhmä 2018: Johdatus tutkimusmenetelmiin. Luettavissa:

<https://moodle.polamk.fi/mod/resource/view.php?id=11627&redirect=1>. Luettu 7.9.2018.

Poliisi 2018: Lähestymiskieltoasia käräjäoikeudessa. Luettavissa:

https://www.poliisi.fi/rikokset/lahestymiskieltoasia_karajaoikeudessa. Luettu 14.7.2018.

Poliisi 2018: Miten lähestymiskieltoa haetaan? Luettavissa:

https://www.poliisi.fi/rikokset/miten_lahestymiskieltoa_haetaan. Luettu 15.7.2018.

Poliisi 2018: Perheen sisäinen lähestymiskielto. Luettavissa:

https://www.poliisi.fi/rikokset/perheen_sisainen_lahestymiskielto. Luettu 14.7.2018.

Rantala, Kati & Smolej, Mirka & Leppälä, Jussi & Jokinen, Annika 2008: Kaltevalla pinnalla – perheen sisäisen lähestymiskiellon arviointitutkimus. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Luettavissa:

https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152595/07_08_kaltevalla_pinnalla_-_perheen_sisaisen_lahestymiskiellon_arviointitutkimus.pdf?sequence=1.

Luettu 31.10.2018.

Rikosuhripäivystys 2018: Lähestymiskielto. Luettavissa:

<https://www.riku.fi/fi/oppaat+ja+ohjeet/lahestymiskielto/>. Luettu 6.7.2018.

Tikka, Eeva 2001: Lähestymiskieltolaki ja käytännön kokemuksia sen soveltamisesta. Asiantuntija-artikkeli. Luettavissa:

https://www.edilex.fi/defensor_legis/998.pdf. Luettu 18.10.2018.

LIITTEET

Liite 1. Opas lähestymiskiellon määrittämisestä

Liite 2. Kyselylomake lähestymiskiellon määrittämisestä käsittelevästä oppaasta

OPAS LÄHESTYMISKIELLON MÄÄRÄÄMISESTÄ

1. Lähestymiskiellon lajit ja määräämisen edellytykset

1.1 Perinteinen lähestymiskielto

- **Huom!** Kun oppaassa puhutaan perinteisestä lähestymiskiellosta, sillä tarkoitetaan niin sanottua ”tavallista” lähestymiskieltoa.
- Perinteistä lähestymiskieltoa hakiessa hakijalla tulee olla perusteltu syy olettaa, että häneen kohdistuisi henkeen, terveyteen, vapauteen tai rauhaan kohdistuva rikos.
- Myös vakava häirintä voi olla kiellon hakemisen edellytys, esimerkiksi henkilön jatkuvat ja omaa arkea oleellisesti häiritsevät yhteydenottoyritykset puhelimitse.

1.2 Perheen sisäinen lähestymiskielto

- Perheen sisäinen lähestymiskielto voidaan määrätä, jos henkilön, jota vastaan kieltoa pyydetään, uhkauksista, aiemmista rikoksista tai muusta käyttäytymisestä voidaan päätellä, että hän todennäköisesti tulisi tekemään kiellon hakijan henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvan rikoksen, eikä kiellon määrääminen ole kohtuutonta ottaen huomioon uhkaavan rikoksen vakavuus, samassa asunnossa asuvien henkilöiden olosuhteet ja muut asiassa ilmenneet seikat.
- **Huom!** Perheen sisäinen lähestymiskielto ei voi perustua rauhaan kohdistuvaan rikokseen tai vakavaan häirintään, koska sellaista edellytystä ei ole säädettyinä.

1.3 Kumpaakin lähestymiskiellotajia koskevaa tietoa

- Mikäli rikoksen tutkinta on vielä kesken, ota yhteyttä jutun tutkijaan ja kerro hänelle asiasta.
- **Huom!** Selvitä, onko lähestymiskiellon taustalla sellainen rikos, josta ei vielä ole kirjattu ilmoitusta tai jos on, niin anna tarvittaessa ilmoitusjäljennös asiakkaalle mukaan (asiakastuloste).
→Antaessasi ilmoitusjäljennöstä muista huomioida asianosaisjulkisuus ja selvitä, onko henkilöllä oikeus saada kyseinen ilmoitusjäljennös.

2. Lähestymiskiellon sisältö

2.1 Perinteinen lähestymiskielto ja perheen sisäinen lähestymiskielto perusmuotoisena

- Perinteiseen lähestymiskieltoon tai perheen sisäiseen lähestymiskieltoon määrätty ei saa tavata suojattavaa henkilöä eikä ottaa häneen yhteyttä tai yrittää sitä.
- Myös kiellolla suojattavan henkilön seuraaminen ja tarkkailu ovat kiellettyä.
- Perheen sisäinen lähestymiskielto eroaa perinteisestä lähestymiskiellosta siten, että kieltoon määrätyn henkilön on poistuttava asunnosta, jossa hän ja kiellon hakija asuvat vakituisesti. Lisäksi kieltoon määrätty henkilö ei saa palata kyseiseen asuntoon kiellon ollessa voimassa.
- Kumpikaan lähestymiskielto ei koske sellaisia yhteydenottoja, joihin on asiallinen peruste ja jotka ovat ilmeisen tarpeellisia (esim. lapsen elatusta koskevat asiat).

2.2 Perinteinen lähestymiskielto ja perheen sisäinen lähestymiskielto laajennettuna

- Sekä perinteinen lähestymiskielto että perheen sisäinen lähestymiskielto voidaan määrätä myös laajennettuna.
- Määrätään tapauksissa, joissa perusmuotoisen perinteisen lähestymiskiellon tai perheen sisäisen lähestymiskiellon ei voida katsoa olevan riittävän tehokkaita keinoja häirinnän tai uhan poistamiseksi.
- Tässä tapauksessa lähestymiskielto määrätään koskemaan myös kiellolla suojattavan henkilön vakituista asuntoa, loma-asuntoa, työpaikkaa tai muuta näihin rinnastettavaa paikkaa.
- Laajennettu lähestymiskielto ei koske sellaisia yhteydenottoja, joihin on asiallinen peruste ja jotka ovat ilmeisen tarpeellisia (esim. lapsen elatusta koskevat asiat).

3. Poliisin määräämä väliaikainen lähestymiskielto

- Väliaikainen lähestymiskielto ei ole erillinen lähestymiskielto, vaan sitä voidaan soveltaa jokaisen lähestymiskieltoajantyylin kohdalla (perinteinen ja perheen sisäinen lähestymiskielto perusmuotoisena ja perinteinen sekä perheen sisäinen lähestymiskielto laajennettuna).
- Väliaikainen lähestymiskielto on tehokas vaihtoehto lähestymiskieltoasian vireille saamiseksi.
- Päätöksen väliaikaisesta lähestymiskiellosta tekee POV, jolle poliisimies esittelee käsillä olevan tilanteen edellyttämän lähestymiskiellon lajin, edellytysten täyttymisen, sisällön sekä väliaikaisen lähestymiskiellon ajankohtaisuuden tai viran puolesta määrättävän lähestymiskiellon edellytykset.
- *Huom!* Partion on otettava välittömästi yhteyttä POV:iin, jotta hän voi edellytysten täytyessä tehdä päätöksen väliaikaisen lähestymiskiellon määräämisestä.
- *Huom!* Tilanteen ei tarvitse olla akuutti, jotta väliaikainen lähestymiskielto voidaan määrätä.
→ Määräämiseen riittää, että perinteisen tai perheen sisäisen lähestymiskiellon edellytykset ovat täyttyneet.

4. Väliaikaisen lähestymiskiellon määrääminen viran puolesta

- Lähestymiskiellon tarve on ilmeinen ja asiassa ilmenneistä seikoista tulee olla pääteltävissä, että uhri ei kieltoon määrättävää henkilöä kohtaan tuntemansa pelon tai muun syyn vuoksi itse kykene hakemaan lähestymiskieltoa.
→ Määrätään väliaikainen lähestymiskielto tarvittavassa lajissaan viran puolesta.
- *Huom!* Kummankin edellä mainittujen edellytysten tulee täytyä, jotta väliaikainen lähestymiskielto voidaan määrätä viran puolesta.
- Päätöksen väliaikaiseen lähestymiskieltoon määräämisestä viran puolesta tekee POV.

5. Lähestymiskieltoprosessi poliisin näkökulmasta

5.1 Väliaikaisen lähestymiskiellon edellyttämät toimenpiteet

- Mikäli lähestymiskieltoasia on tullut vireille esitutkinnan yhteydessä, tutkija voi ottaa asianosaisilta lausunnon asiasta jo pääasiaa koskevan kuulustelun yhteydessä (sekä lähestymiskiellolla suojaa saava että kieltoon määrättävä).
- **Huom!** Hälytys- ja valvontasektorilla työskentelevien poliisimiesten tulee huomioida sellaiset tehtävät, joissa lähestymiskiellon määräämisen edellytykset täyttyvät. Tällaisen tilanteen kohdatessaan partion on syytä arvioida väliaikaisen lähestymiskiellon määräämisen edellytyksiä. Edellytysten täytyessä partio ottaa yhteyttä POV:in, joka voi määrätä väliaikaisen lähestymiskiellon (edellytysten täytyessä myös viran puolesta). Partion tulee kirjata tieto asiasta myös tapahtumista kirjattavaan rikosilmoitukseen (näin tieto asiasta välittyy tapauksen tutkijalle).

5.2 Väliaikaisen lähestymiskieltopäätöksen toimittaminen käräjäoikeudelle

- POV:in on saatettava viimeistään kolmen vuorokauden kuluttua päätöksensä väliaikaiseen lähestymiskieltoon määräämisestä käräjäoikeuden käsiteltäväksi.

5.3 Tuomioistuimen virka-apupyyntö vireillä olevasta lähestymiskieltoasiasta

- Lähestymiskieltoasiasta on mahdollista käynnistää poliisitutkinta, mikäli asiaa ei käsitellä esitutkinnan yhteydessä ja asiassa on kerättävä lisää tietoa kiellon määräämisen tueksi. Pyyntö poliisitutkinnan aloittamisesta tulee lähestymiskieltoasiaa käsittelevältä tuomioistuimelta. Poliisitutkinta tulee sovellettavaksi sellaisissa tilanteissa, joissa lähestymiskieltohakemus on jätetty suoraan käräjäoikeudelle.

5.4 Ratkaisun tiedoksianto

- Tuomioistuimen antama ratkaisu lähestymiskieltoasiassa tulee antaa tiedoksi kieltoon määrätylle, mikäli hän ei ole ollut henkilökohtaisesti läsnä käsittelyssä.
→ Kieltoon määrätylle laaditaan haastetiedoksianto ja hänestä laaditaan etsintäkuulutus.
- Ratkaisu pyritään antamaan tiedoksi mahdollisimman tehokkaasti, jotta lähestymiskiellon mahdollinen rikkominen olisi rangaistavaa.

6. Lähestymiskielltoprosessi asianosaisten näkökulmasta

6.1 Todisteet

- Lähestymiskiellolla mahdollisesti suojaa hakevan tulee kirjata itselleen välittömästi muistiin kaikki sellaiset tapahtumat, jotka voivat olla näyttönä lähestymiskiellon määräämisessä. Myös mahdolliset todistajat on tärkeää kirjata muistiin.
- Lähestymiskiellon määräämiseksi kirjallisina todisteina käyttökelpoisia ovat muun muassa lääkärinlausunnot, sosiaaliviranomaisen tekemät kirjaukset, turvakodin henkilökunnan kirjaukset, sähköposti- ja tekstiviestit (joiden sisältö on asiaan vaikuttavaa) sekä ylös kirjatut soittoyritykset ja puhelut (joiden sisältö on asiaan vaikuttavaa) sekä niiden ajankohdat ja sisällöt mahdollisimman tarkasti.

6.2 Tukipalvelut

- Lähestymiskiellon taustalla on usein tilanteita, jotka ovat asiakkaan näkökulmasta ahdistavia ja vaikeasti käsiteltäviä. Tämän vuoksi asiakas tulee tarpeen mukaan ohjata rikosuhripäivystyksen palveluihin ja samalla antaa heidän yhteystietonsa asiakkaalle. Asiakkaalta tulee kysyä myös suostumus sille, voiko hänen yhteystietonsa antaa rikosuhripäivystykselle. Näin rikosuhripäivystys voi ottaa itse yhteyttä asiakkaaseen. Mikäli asiakas kieltäytyy, tulee myös tämä merkitä ylös.

6.3 Lähestymiskiellon rikkominen ja mahdolliset pakkokeinot

- Poliisi havaitsee, että henkilö on rikkonut hänelle määrättyä lähestymiskielltoa
→ Asiasta kirjataan rikosilmoitus, johon tulee nimike ”Lähestymiskiellon rikkominen”.
- *Huom!* Kiellolla suojattavaa henkilöä tulee pyrkiä ohjeistamaan siten, että mahdollisissa hätätilanteissa hän muistaa kertoa hätäkeskuspäivystäjälle lähestymiskiellosta. Tätä kautta tieto välittyy myös tehtävän vastaanottavalle poliisipartiolle ja tehtävään voidaan valmistautua asianmukaisella tavalla.
- Tehtävällä olevan poliisipartion tulee selvittää tarve pakkokeinojen käyttämiselle. Lähestymiskiellon rikkomisesta säädetty ankarin rangaistus on yksi vuosi vankeutta. Tämän vuoksi lähestymiskiellon rikkomisesta epäilty voidaan ottaa kiinni rikosperusteisesti, pidättää tai vangita.
- Teosta säädetty ankarin rangaistus oikeuttaa myös ottamaan epäillyltä DNA-poskitikkunäytteen rekisteröitäessä häntä Vitja-RETU:n.

Kyselylomake lähestymiskiellon määräämistä käsittelevästä oppaasta

Tämä on kysely opinnäytetyönä tekemstäni poliisiopiskelijoille suunnatusta oppaasta lähestymiskiellon määräämisestä. Kyselyllä testataan laatimaani opasta lähestymiskieltoasioita opettaville tai jossain määrin niiden kanssa tekemisissä oleville opettajille. Siksi olen kääntynyt puoleesi tässä asiassa. Vastauksesi on tärkeä oppaan kehittämiseksi edelleen. Kyselylomakkeeseen vastataan nimettömästi. Pyydän sinua valitsemaan yhden vaihtoehdon ympäröimällä monivalintakysymyksessä mieleisesi vaihtoehdon. Halutessasi voit perustella valintasi kysymyksen alle.

1. Asioiden esitysjärjestys poliisiopiskelijoille suunnatussa lähestymiskielto-oppaassa

- A) asiat ovat esitetty loogisessa järjestyksessä enkä havaitse siinä puutteita
- B) asiat ovat esitetty melko hyvässä järjestyksessä ja pääosin niiden esitysjärjestys on hyvä pieniä puutteita lukuun ottamatta
- C) asioiden esitysjärjestys on epäselvä ja epäkäytännöllinen

Voit halutessasi perustella valintasi tähän:

2. Lähestymiskielto-oppaassa olevan tiedon sisäistäminen poliisiopiskelijan näkökulmasta

- A) sisältö on kirjoitettu niin, että poliisiopiskelijan on todennäköisesti hyvin helppoa sisäistää oppaan tarjoama tieto ja hän tunnistaa lähestymiskiellon eri lajit, niiden sisällön ja lähestymiskiellon määräämisen edellytykset
- B) sisältö on kirjattu tarpeeksi tarkasti ja siten, että poliisiopiskelija todennäköisesti kykenee riittävästi sisäistämään oppaan tarjoaman tiedon ja tunnistaa pääpiirteittäin lähestymiskiellon lajit, niiden sisällön ja lähestymiskiellon määräämisen edellytykset
- C) sisältö on kirjattu ja esitetty pääosin hyvin, mutta siinä on pieniä puutteita, eikä poliisiopiskelija välttämättä hahmotu lähestymiskiellon lajeja, niiden sisältöä ja lähestymiskiellon määräämisen edellytyksiä
- D) sisältö on kirjattu epäselvästi eikä poliisiopiskelijalle todennäköisesti hahmotu lähestymiskiellon lajit, niiden sisältö ja lähestymiskiellon määräämisen edellytykset

Voit halutessasi perustella valintasi tähän:

3. Lähestymiskielto-oppaan hyödyntäminen lähestymiskieltoa poliisin AMK-tutkinnossa opettaessa

- A) opas on hyödyllinen ja siitä tulee olemaan hyötyä lähestymiskieltoa poliisin AMK-tutkinnossa opettaessa
- B) opasta voidaan jossain määrin hyödyntää lähestymiskieltoa poliisin AMK-tutkinnossa opettaessa
- C) opasta ei voida hyödyntää lähestymiskieltoa poliisin AMK-tutkinnossa opettaessa

Voit halutessasi perustella valintasi tähän:

Kiitos vastauksistasi ja avustasi opinnäytetyöni kehittämisessä. Tampereella 6. marraskuuta 2018.
Ystävällisesti Jussi Aho, 20163